Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI

1999 йил

ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА

1956 йил 4 январдан нашр этила бошлаган

● 9 апрел, №15 (3502) ●

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ФАРМОНИ

ТОШКЕНТ ИСЛОМ УНИВЕРСИТЕТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ТЎҒРИСИДА

Халқимизнинг муқаддас эътиқоди — Ислом динига оид бой маънавий-маданий меросини асраб-авайлаш, диёримиздан етишиб чиққан буюк алломаларнинг илмий ғоялари ва асарларини чуқур ва ҳар томонлама ўрганиш, таҳлил этиш ва замонавий руҳда ривожлантириш, шу соҳада илмий-назарий тадқиқотлар олиб бориш, замон талаблари даражасида малакали мутахассис кадрлар тайёрлашни таъминлаш, уларга лозим бўлган шарт-шароитлар яратиш ҳамда аждодларимиздан қолган ноёб манбалар асосидаги тадқиқ этилган маълумотлар билан халқимизнинг диний саводхонлигини ошириш мақсадида:

1. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузурида Тошкент Ислом университети ташкил этилсин.

Тошкент Ислом университети ўз фаолиятини олий таълим ва илмий-тадқиқот муассасаларига тааллуқли амалдаги меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар ва Ўзбекистон мусулмонлари идораси билан ҳамкорликда унинг диний таълим соҳасидаги кўп йиллик тажрибасидан фойдаланиш асосида юритсин.

2. Университетнинг асосий вазифалари қуйидагилардан иборат деб белгилансин:

диншунослик асослари, йўналишлари, илмий-тадқиқот тамойиллари, ислом дини тарихи, фалсафаси, уларнинг жамият ҳаёти ва ривожидаги ўрни билан боғлиқ масалаларни ҳамда замонавий фанларни чуқур ўзлаштирган, давлат ва жамоат ташкилотлари, диний муассасалар олдидаги назарий ва амалий вазифаларни ҳал этишга қодир юқори малакали мутахассис — бакалавр ва магистр кадрлар тайёрлаш ҳамда мавжуд кадрларнинг малакасини оширишни таъминлаш;

Ислом динига оид таълим йўналишлари бўйича малакали кадрлар тайёрлаш борасида жаҳондаги нуфузли олий таълим муассасаларининг тажрибасини атрофлича ўрганиш, таҳлил этиш ва Тошкент Ислом университетидаги ўқув-тарбия жараёни сифатини замонавий талаблар даражасида ташкил қилиш, миллатимизнинг буюк илмий, маънавий қадриятлари асосида етук исломшунос мутахассис кадрлар тайёрлашни таъминлаш;

аждодларимизнинг бой диний илмий-назарий меросларини тиклаш, чуқур ўрганиш, таҳлил этиш ва ривожлантириш, тадқиқотлар натижаларини жамлаш ва умумлаштириш асосида кенг жамоатчиликка етказиш;

жаҳон цивилизацияси тарихида Ислом динининг тутган ўрнини тадқиқ этиш асосида ҳозирги кўпдинлилик шароитида дунёда, минтақада ва мамлакатимиздаги исломнинг роли ва аҳамиятини аниқлаш, ривожланиш йўналишлари, ғоялари ва қонуниятларини назарий ва амалий жиҳатдан таҳлил этиш;

узлуксиз таълим тизими ва кенг жамоатчилик учун диншунослик, хусусан, Ислом таълимоти ва фалсафаси бўйича илмий-оммабоп асарлар, дарсликлар, ўқув дастури ва қўлланмалар яратиш ҳамда уларни нашр этиш;

хорижий мамлакатларнинг етакчи таълим ва илмий марказлари билан ҳамкорликни амалга ошириш, хориждан соҳанинг етук мутахассис-ўқитувчиларини жалб қилиш.

3. Университетнинг тузилмаси, низоми, икки босқичли олий таълим йўналишлари бўйича давлат таълим стандартлари, ўқув жараёнини сифатли ташкил этиш учун зарур бўлган бошқа меъёрий ҳужжатларни ишлаб чиқишда жаҳондаги илғор ижобий тажрибалар атрофлича ўрганилсин, таҳлил этилсин ва амалиётга жорий қилинсин.

4. Университетнинг илмий-педагогик кадрлар таркиби асосан мамлакатимиздаги олий таълим ва илмий-тадқиқот муассасаларида ҳамда Ўзбекистон мусулмонлари идораси тизимида хизмат қилаётган, жумладан, шу йўналишда хориждаги таълим ва илмий марказларда малакасини ошириб келган, юқори савияли ўқитувчилар ва ходимлар, шунингдек, салоҳиятли соҳа мутахассислари-амалиётчилар қаторидан шакллантирилсин.

5. Университет таркибида қуйидаги икки таълим факултети ташкил этилсин:

Ислом тарихи ва фалсафаси факултети;

Фиқҳ, иқтисод ва табиий фанлар факултети.

6. Университет қошида исломшунослик илмий-тадқиқот маркази ва академик лицей ташкил этилсин.

Илмий ва ўқув-тарбия жараёнларига энг замонавий тадқиқотчилик, педагогик ва ахборот технологияларини тадбиқ этиш кўзда тутилсин ва таъминлансин.

7. Мамлакатимизда ҳамма чет элларда мавжуд бўлган ва юртимизга олиб келинган Ислом таълимотига оид манбаларни жамлаш, рўйхатга олиш, талаб даражасида сақлаш ва келажак авлод учун етказиш мақсадида Ислом университети таркибида манбалар хазинаси ташкил этилсин.

8. Университетни ривожлантириш жамғармаси ташкил этилсин. Жамғарманинг фаолиятини маблағлар билан таъминлашнинг асосий манбалари сифатида қуйидагилар белгилансин: давлат грантлари, тўлов-контракт асосидаги маблағлар, ўзбекистонлик ва хорижий юридик ҳамда жисмоний шахсларнинг ҳомийлик маблағлари, халқаро инвестициялар, хайрия бадаллари ва ўз фаолиятидан тушадиган даромад маблағлари.

Жамғарма божхона тўловлари ва барча турдаги солиқлардан 5 йил муддатга озод қилинсин.

9. Университетни ташкил этиш билан боғлиқ барча ишлар 1999 йил июл ойига қадар тугатилсин.

10. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ўн кунлик муддат ичида мазкур Фармоннинг бажарилиши юзасидан тегишли қарор қабул қилсин.

Ўзбекистон Республикаси Президенти
И. КАРИМОВ

Тошкент шаҳри,
1999 йил 7 апрел

ФАРМОНГА ШАРҲ

ЎЗБЕК ХАЛҚИНИНГ ИСЛОМ ДИНИГА ОИД БОЙ ИЛМИЙ ВА МАЪНАВИЙ МЕРОСИНИ ЎРГАНИШ, ТИКЛАШ ВА БУ СОҲАДАГИ ТАДҚИҚОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ТЎҒРИСИДА

IX-XII асрлар давомида Моваруннаҳр бутун мусулмон оламидагина эмас, балки жаҳонда илм-фан, маданият, исломнинг назарий жиҳатдан ривожланган ўлкаси бўлиб, бу диёрда олим ва фозиллар, дунёвий ва исломий илмлар билимдонлари етишиб чиқдилар.

Ислом динининг ривожланган ерли халқ юксак маданияти билан қоришиши унинг илмий, назарий жиҳатдан бойитилишига ва янада ривожланишига олиб келди. Имом Ал-Бухорий («Ал-Жоми, Ас-Саҳиҳ»),Имом Ат-Термизий («Ал-Жоми»), Қаффол Шоший («Одоб ал-Қози), Абу Мансур ал-Мотуридий («Китоб ат-Тавҳид»), Маҳмуд аз-Замахшарий («Ал-Муфассал»), Бурҳонуддин ал-Марғиноний («Ҳидоя»), Аҳмад Яссавий («Ҳикмат»), Нажмиддин Кубро («Ал-усул ал-ашара») Абдулхолиқ Ғиждувоний, Баҳоуддин Нақшбанд, Алишер Навоий каби буюк алломалар ўзларининг оламшумул илмий тадқиқотлари ва қатор дурдона асарлари билан ўрта асрларда Қуръон тафсири, ҳадисшунослик, араб филологияси, фиқҳ (Ислом ҳуқуқшунослиги), Калом (Ислом фалсафаси) илмларининг турли соҳалари тараққиётида янги даврни бошлаб бердилар.

Ислом илмлари соҳасида бизнинг улуғ аждодларимизнинг яратган бой қадриятлари ва анъаналари Ислом назариясининг ривожланишига муҳим асос бўлди. Ислом оммалашуви ва ривожи сифатида вужудга келган тасаввуф ҳам Ўрта Осиё шароитида Яссавия, Кубровия, Нақшбандия тариқатларини вужудга келтирдики, улар бутун Ўрта Шарқ ва Жанубий Осиё мамлакатларининг асрлар давомида маънавий, маданий ривожланишида муҳим роль ўйнади.

Ўзбекистон ҳудудида диний илмлар билан бир қаторда табиий ва ижтимоий фанлар ҳам жадал суръатлар билан тараққий этган. Ўрта асрларда диёримизнинг илғор илм аҳли ва унинг кўплаб муносиб вакиллари — энциклопедик олимлар ўз самарали фаолиятлари билан инсониятга, жумладан, Ислом дунёси цивилизациясига улкан ҳисса қўшганлар.

Ўтмишда буюк аждодларимиз томонидан яратилган ва Ислом дини тараққиётига улкан ҳисса қўшган илмий асарлар, ёдгорликлар, жумладан, мамлакатимиз кутубхона ва қўлёзмалар хазиналарида сақланаётган минглаб ноёб манбалар бўйича илмий-тадқиқотлар, афсуски, суст олиб борилмоқда. Шубҳасиз, ушбу меросимиз юксак интеллектуал ва маънавий, умумбашарий аҳамиятга эга бўлган қадриятлардир.

Республикамиз қўлёзма хазиналарида маданиятимиз тарихига тегишли 60 мингдан ортиқ муҳим ва камёб асарлар сақланиб келмоқда. Бу манбаларнинг тахминан 40 фоизини бевосита Ислом илмлари, Ислом тарихи, тасаввуфга бағишланган рисолалар ташкил этади. Уларни ўрганиш ўзбек халқининг маданияти ва мусулмон олами учун муҳим аҳамият касб этиши шубҳасиздир.

Мустабид тузум даврининг сиёсати туфайли халқимизнинг муқаддас дини — Ислом дини соҳасида илмий-назарий ишлар олиб бориш тақиқлангани, мутахассислар тазйиққа учрагани учун бу йўналишдаги изланишлар амалга оширилмаган эди.

Бунинг натижасида республикамиздаги мавжуд фалсафа, тарих, тил, адабиёт, шарқшунослик йўналишларида илмий-тадқиқотлар олиб борадиган ва кадрлар тайёрлайдиган муассасалардаги илмий мавзулар ва мутахассислар салоҳияти сустлиги намоён бўлмоқда ва қайд этилган масалаларни замон талаблари даражасида ҳал қилишга имкон бермаяпти.

Эндигина мустақил ҳаётга қадам босган ўзбек халқининг Ислом дини таълимоти борасидаги саводи саёзлиги ва бу масалада чуқур билимларга эга бўлган, диний экстремистик ғояларга қарши турадиган мутахассислар

Давоми 2-бетда

«АМИР ТЕМУР САЛТАНАТИ»

«Маънавият» нашриёти яқинда франциялик таниқли тарихшунос олим Люсьен Кэрэнинг «Амир Темур салтанати» номли романини беш минг нусхада нашрдан чиқарди.

Аввало, асар муаллифи ҳақида. Люсьен Кэрэн таниқли мозийшунос олим, у Франциядаги «Темурийлар тарихи ва санъатини ўрганиш ҳамда француз-ўзбек маданий алоқалари» ассоциациясининг президенти. Темурийлар тарихини ўрганиш ва тарғиб қилиш борасидаги кўп йиллик фидокорона хизматлари ҳамда француз-ўзбек маданий алоқаларини ривожлантиришга қўшган улкан ҳиссаси учун Люсьен Кэрэн 1996 йил Ўзбекистон Республикасининг «Шуҳрат» медали билан тақдирланган.

Маълумки, Соҳибқирон Амир Темур ва унинг жаҳон тарихида тутган ўрни ҳақида Францияда ўнлаб тарихий-бадиий ва илмий асарлар яратилган. Люсьен Кэрэннинг «Амир Темур салтанати» асари дастлаб 1978 йили Швецариянинг Нюшател шаҳридаги «Ла Баконйер» нашриётида чоп этилган. Ушбу нашр йигирмадан ортиқ харита ва суратлар билан безатилган эди. 1980 йили эса Париждаги «Пайот» нашриёти томонидан қайта нашр қилинди. Шундан сўнг яна бир неча марта қайта босилиб чиққан бу роман Самарқанд тарихи билан бошланиб, Амир Темурнинг дунёга келишидан умрининг охиригача босиб ўтган ҳаёт йўлини қамраб олади. Унда соҳибқирон барпо этган салтанатнинг кейинги тақдири ҳамда Бобурнинг ҳаётига алоҳида боблар ажратилган, буюк бобокалонимизнинг Оврўпо қироллари билан ўрнатган муносабатлари ҳақидаги қимматли маълумотлар илова қилинган.

Париж университетининг Туркий тадқиқотлар институти директори Луи Базен «Амир Темур салтанати» романига сўзбошида шундай ёзади: «Мазкур китобда жаноб Люсьен Кэрэн бу ғаройиб сиймо тўғрисидаги замонавий, баъзан бир-бирига зид тарихий билимларни ойдинлаштиришга, тор мутахассислар гуруҳигагина маълум бўлган айрим маълумотларни кенг китобхонлар ўртасида оммалаштиришга ҳаракат қилади.

Жаноб Кэрэн Амир Темурнинг уч авлоди вакиллари: Шоҳруҳ мирзо, Улуғбек ва Бобурга бўлган чуқур ҳурматини биз билан ўртоқлашади...

Кўриб турганимиздек, Люсьен Кэрэннинг ушбу китоби буюк бир оилага бағишланган бўлиб, унда аниқ тарихий фактлар ёрдамида... қудратли фотиҳ бўлган Амир Темурнинг ёрқин характери ёритилади».

Асарни Мирзо Улуғбек номидаги ТошДУ чет эл адабиётшунослиги ва танқиди кафедраси мудири Баҳодир Эрматов француз тилидан таржима қилган. Тақризчи филология фанлари номзоди Убайдулла Уватов. Махсус муҳаррир — Ҳайриддин Султон.

«СУПЕРҚАЙНОНА»

Шодлик келса қўшалоқ келади, деганлари рост экан. Нега дейсизми? Маълумки, истеъдодли драматург Санжарали Имомов яқингинада ўзининг илк асарларидан бўлган «Шайтон ва фаришта» драмаси учун 1998 йилнинг энг яхши драматурги совринига сазовор бўлган эди. Куни кеча эса Муқимий номидаги Ўзбек давлат мусиқий театри жамоаси унинг «Суперқайнона» асари асосидаги икки пардали мусиқали комедияни мухлислар ҳукмига ҳавола этди. Шуни қувонч билан айтиш керакки, спектаклнинг дастлабки премьералари аншлаг остида, томошабинларнинг олқишларига кўмилган ҳолда ўтмоқда.

Комедиянинг томошабинларга манзур бўлишида композитор Фарҳод Олимов басталаган мусиқанинг аҳамияти катта. Асарни шу театр актёри Маъруф Отажонов саҳналаштирди. Ўзбекистон халқ артисти Наби Ҳалилов дирижёрлик қилмоқда. Саҳна безакларини эса Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби Туйғун Шораҳимов ишлаган. Спектаклдаги рақсларни Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Шокир Аҳмедов ва Санобар Сатторова саҳналаштирганлар.

Қайнона Ҳожар образини Ўзбекистон халқ артисти Марям Ихтиёрова ҳамда истеъдодли актриса Малика Қаюмова маромига етказиб ижро этмоқдалар. Қолган ролларда Файзулла Аҳмедов, Турсунбой Пиржонов, Ҳамид Тўхтаев, Мирза Азизов, Барчиной Эштурдиева, Зебунисо Қосимова, Маъсуда Отажонова, Мақсуда Юсупова, Гулчеҳра Мирзажонова, Муқаддас Мамадалиева, Норпошша Ҳасанова, Жақпарали Жўраев, Алишер Отабоев, Қобилжон Умиров ва бошқа актёрларни кўришингиз мумкин.

Munadjat Yulchieva findet auch in der Strenge der Komposition einen eigenen Ausdruck. (Bild pd)

МУНОЖОТ ЦЮРИХНИ РОМ ЭТДИ

Шу йилнинг январ ойи ўрталарида Швейцария конфедерациясининг марказий газеталаридан бири бўлмиш «Янги Цюрих газетаси» кўпгина шов-шувларга сабаб бўлган бир мақола эълон қилди. Унда мақом санъати хусусида сўз юритилган бўлиб, «Ўзбекистон Республикасининг машҳур санъаткорларидан бири Муножот хоним Йўлчиева 14 январ куни соат 20. да ўзининг устози, таниқли созанда Шавкат Мирзаев билан бирга Цюрихнинг Санкт-Петер саройида концерт беради», деб қистириб ўтилганди.

«Концерт бўладиган куни тонг пайти Цюрихга жўнадик, — деб ёзади Швейцариянинг бутунлай бошқа бир бурчагида яшовчи олмон дўстимиз ўз хатида. — Пешинга яқин Цюрихга етиб келдик. Концерт бериладиган саройнинг чиптахонасида одам тирбанд. Икки соатлар навбатда туриб, залнинг охирги қаторларидан беш кишига зўрга тўртта чипта олишга муваффақ бўлдик. Ўша куниги концертдан: Муножот хонимнинг қўшиқларидан, жаноб Шавкат Мирзаев бошчилигидаги ансамбл ижро этган куйлардан олган таассуротларимизни бир-иккита китоб ёзиб тугатиб бўлмайди». Дўстимиз «Янги Цюрих газетаси»да «Йўлчиева хонимнинг сурати билан бирга чоп этилган мақола»ни ҳам қўшиб жўнатибди. Мақола муаллифи жаноб Томас Буркҳалтер шундай ёзади: «Муножот хонимнинг чуқур, кучли овози қўшиқ сўзларини безайди, уларга алоҳида бир зийнат, илиқлик бахш этади. Унинг ширали, бахмал (алт) овози баъзи бўғинларда тўхтаб қолади, пастлашади, сўнгра яна кўтарилиб, бир маромда давом этади. Сўнгра шиддат билан кўтарилиб, кўзда тутилган пардага, ўзбек мақом мусиқасининг энг авж пардасига етади. Ўзбек мусиқа асбоблари рубоб, дутор, ғижжак, чанг ва най овозлари бамисоли шиддатли тўлқин шовуллаши остида қолган шивирлашдек бир лаҳза сўниб қолади, сўнгра яна аста-секин қулоққа чалина бошлайди. Муножот хоним ижро этган ашулаларда дунёвий ва илоҳий ишқ тараннум этилади.

«Кеча базмингдин йироқ
ишқ аҳли чандон йиғлади,
Куйди ҳам парвонау жамъи
шабистон йиғлади.»

XVII асрда яшаб ўтган сўфий шоир Машраб қаламига мансуб бу сатрлар Фарғона водийсида таваллуд топган Йўлчиева хоним ижросида шундай жаранглайдики, беихтиёр Ўрта асрларда Ҳиндистонда ҳукм сурган мусулмон ҳукмдорлари саройларида жаранглаган классик ҳинд куйларини эслаб кетасан киши. Муножот хонимнинг ўзи ҳам бугунги кунда қўшиқчилик фаолияти билан бир қаторда Тошкентда миллий мусиқа профессори сифатида фаолият кўрсатмоқда». Мақола муаллифининг илиқ гаплари, ўзбек мақом куйлари қадам-бақадам жаҳонга юз тутаётганлиги қалбимни тўлқинлантириб юборгани учун шодлигимни сиз азиз газетхонлар билан баҳам кўришга қарор қилдим.

Йўлдош ПАРДА

Хушхабар

Т. МАҲКАМОВ сурат-лавҳаси

Дилл изҳори

ДЎСТЛИК ДАРАХТИ — КЎНГИЛ РОҲАТИ

Эй нома, ки меравӣ ба сӯяш,
Аз Чониби ман бибӯс рӯяш.

Мазмуни: «Эй хат, эгангга етиб, уни менинг номимдан ўпиб қўй».

Шу мактуб воситаси билан диндош ва мазҳабдош биродаримиз бўлган бутун ўзбек халқига чексиз меҳру муҳаббатим ҳамда самимий эҳтиромимни изҳор этаман.

Худованди каримдан бу номам бир яхши соату дақиқаларда Ўзбекистон Жумҳурраиси Ислом Абдуғаниевич Каримов Жаноби Олийлари муборак қўлларига етишини сўрайман.

Муҳтарам Ислом ака!

Шу йилнинг 16 февралида нозанин шаҳар — Тошкентда юз берган фожиа бутун минтақамиз аҳли, жумладан, бундай даҳшатларни бошидан кўп ўтказган азиз Тожикистонимиз халқини ҳам ларзага солди, тинчлик-осойишталик душманларига нисбатан нафратни чандон кучайтирди.

Улуғ Хожа Ҳофиз (Шерозий) шундай битган эди:

Дарахти дӯстӣ биншон, ки коми дил
ба бор орад,
Ниҳоли душманӣ баркан, ки ранчи
бешумор орад.

Мазмуни: «Дўстлик дарахтини ўтқаз — кўнгил роҳат топади, душманлик ниҳолини суғуриб ташла, чунки у кўп ранж келтиради».

Қодир Худога ҳамду санолар бўлсинки, Ўзбекистон халқи бахтига Сиздек оқил ва одил, ватанпарвар ва тинчликсевар раҳбар ато этди. Шунинг учун ҳам Яратган Эгамнинг ўзи Сизни бало-қазодан эмин сақлади, Сизнинг тимсолингизда Ўзбекистон аҳлини даҳшатдан асради.

Бу ўринда биргина мисолни эслаш кифоя. Ўзганда ўзбек ва қирғиз халқлари ўртасида низолар пайдо бўлган ўша таҳликали лаҳзаларда Сизнинг оқилона, халқсевар сиёсатингиз шарофати билан биродаркушлик жангларининг олди олинди.

Яна шуни ҳам ёддан чиқармайликки, Сиз мўътабар минбарлар, хусусан, Бирлашган Миллатлар Ташкилоти минбаридан туриб, бир неча бор ташқи хавф, шу жумладан, Афғонистондаги нотинчликлар ҳақида: «Ҳамсоянг тинч эмас экан, сен тинч бўлолмайсан!» — деб айтган эдингиз. 16 феврал воқеалари Сизнинг олдиндан айтган бу сўзларингизни икки карра исботлади.

Унча узоқ бўлмаган тарихни ва тожик халқига Тожикистонда барқарорлик ва тинчлик-осойишталик ўрнатиш йўлида Сиз кўрсатган беғараз ва улкан хизматни унутиш мумкин эмас.

Камина бир санъаткор ва Тожикистоннинг бир оддий фарзанди сифатида тамоми масъулият ва виждоним амри билан шуни айта оламанки, Сизнинг тожик ва ўзбек халқлари ўртасидаги ҳамма нарсадан ҳам азиз дўстликни янада мустаҳкамлашга катта хизматингиз сингди ва бундан кейин ҳам сингади.

Қирқ йилдан ошяптики, жаҳоннинг кўп мамлакатларига сафарга бораман. Бу сафарларда дунёнинг турли бурчакларига халқларимизнинг дўст-иноқлиги хушхабарини элтдим.

Худованди каримга шукур қилайликки, бугун Сиз бутун халқни, хусусан, маданият ва адабиёт аҳлини атрофингизга олиб, уларга ҳурмат-эҳтиром кўрсатяпсиз.

Мактубим охирида Тожикистон Республикаси санъат аҳли номидан яна бир бор даҳшатли ва мудҳиш 16 феврал воқеаларини содир этган душманларни қатъий қоралайман.

Ишончим комилки, халқ, Ватан, тинчлик ва осойишталик душманлари ҳеч қачон шум мақсадларига ета олмайди, зеро, Рўдакий шундай буюрадилар:

Чун теғ ба даст орӣ мардум натавон
кушт,
Наздики Худованд бадӣ нест
фаромушт.

Мазмуни: «Қўлингга тиғ олиб, одам ўлдиришга чоғланма, чунки Худо ҳеч бир ёмонликни ёддан чиқармайди».

Барча эзгу ишларингизда муваффақиятлар, тожик ва ўзбек халқлари бахтига омонлик тилаб,

Жўрабек МУРОДОВ
1999 йил, март

СОВРИНЛАР МУБОРАК!

Турли фестиваллар, кўрик-танловлар миллий маданиятимиз ва санъатимизнинг эришган ва эришаётган ютуқларини намоён этишда, санъат аҳлини жипслаштиришда ва ҳамкорликка чорлашда ҳамиша катта аҳамият касб этиб келган. Пойтахтимизда ўн кун давом этган «Наврўз-99» театр санъати фестивалининг ёпилиш маросимида сўзлаган Ўзбекистон Маданият ишлари вазири ўринбосари, «Ўзбектеатр» ижодий-ишлаб чиқариш бирлашмаси раиси М. Абдуқундузовнинг сўзларида ана шу нарса ўз ифодасини топди. «Республикамиз маданият ва санъат аҳли, — деди у ўз сўзида, — доимо Президентимизнинг, ҳукуматимизнинг ғамхўрлигини ҳис этиб турибдилар».

Энг яхши спектакл учун битта биринчи ўрин Ҳамза номидаги Ўзбек давлат академик драма театрининг «ЕТТИ ФАРЁД» (муаллиф — А. Кассона, режиссёр — Т. Азизов), битта иккинчи ўрин Қарши шаҳар «Эски масжид» театр-студиясининг «НАЙМАН ОНА НИДОСИ» (муаллиф — Ч. Айтматов, реж. — П. Қосимов), битта учинчи ўрин Самарқанд вилояти Ҳамид Олимжон номидаги мусиқали драма театрининг «САМАРҚАНДНОМА» (муаллиф — Б. Исломов, реж. — Ш. Халилов) спектаклларига берилди.

Ўзбекистон академик рус драма театрида саҳналаштирилган «Зулмат ёки бекорчилар уйини» спектакли учун Владимир ШАПИРО энг яхши режиссёрлик ишига ажратилган соврин билан тақдирланди.

Шуҳрат АБДУМАЛИКОВ Фарғона вилояти мусиқали драма театрида саҳналаштирилган «Осмонга сиғмаган муҳаббат» спектакли безаклари учун энг яхши рассомлик ишига бериладиган мукофотни олди.

М. ҚОЛМУРОДОВА (Қорақалпоғистон) ва Ақида ҲАЙИТОВА (Сирдарё вилояти) энг яхши аёл роли учун, Элёр НОСИРОВ (Тошкент) ва Аваз РАЖАБОВ (Тошкент) энг яхши эркак роли учун ажратилган совринларга сазовор бўлдилар.

Муқимий номидаги театр актрисалари Фароғат РАҲМАТОВА ва Адиба МИРЗАЕВА «энг яхши эпизодик рол ижроси учун» совринни билан тақдирландилар.

Тошкент Давлат мусиқали комедия (Оперетта) театри актёри Суръат ОРТИҚОВ энг яхши ёш актёрга ажратилган мукофотни олишга муваффақ бўлди.

Адабий кечага марҳамат!

Шу йил 16 апрел куни соат 18.00 да Ҳамза номидаги Академик театр биносида таниқли адабиётшунос олим Озод Шарафиддинов таваллудининг 70 йиллигига бағишланган адабий кеча бўлиб ўтади.

Адабиёт ихлосмандлари, барча мухлислар таклиф этиладилар.

Саид АҲМАД
Ўзбекистон халқ ёзувчиси

ЖОМДАН ЧИҚҚАН ЁЗУВЧИ

Тўйхат

Ёзувчи Мурод Муҳаммад Дўст 50 ёшга кирибди. Албатта бу — одамни ҳайрон қолдирадиган янги гап эмас. Яшайвергандан кейин элликка эмас, етмиш-саксонга ҳам кираверади. Мана, биз ҳам саксонни уриб қўяй деб турибмиз-ку. Гап унинг қандоқ яшаб, нималар қилиб, юртига, одамларга қандоқ хизмат қилиб эллик ёшга кирганида.

Муродни яхши биламан. У экологик тоза бола. Чаққонгина, гапдонгина, оз-моз «айёргина» укагинам тўғрисида, албатта, яхши гапларимни айтаман.

Менинг ҳам ўзимга яраша дўст-душманларим бор, улар «Қариганингда ўзингдан ўттиз йил орқада қолиб кетган одам (Мурод мендан ўттиз йил кейин туғилган) тўғрисида ёзишинг шартми?» дейдилар. Шарт! Биродарлар, шуни ёзмай, кимни ёзаман. Мен боя Муродни «айёргина» бола дегандим. Айёр бўлмаса, уруш тугасин, шу уруш етказган жароҳатлар битсин, кейин туғиламан, деб пайт пойлаб ўтирмасди. У 1949 йилда, тинчлик замонининг дастлабки фуқаролари қатори дунёга келган.

У пайтларда Сталиннинг чирмандаси роса тобига келган, чертсанг-чертмасанг тараклайдиган пайтлар эди. Мактаб болалари «Сталин менинг дадам» дейишарди. Галатепалик бир мактаб боласи «Менинг дадам иккита» деб шеър ёдлаётганда дадаси эшитиб қолиб, э, ҳали шунақами, деб хотини билан бир ҳафта гаплашмай қўйганди.

Худонинг меҳрибончилигидан ўргилай, Муроднинг тили чиққанда Сталин нариги дунёга равона бўлганди. Омади келган Мурод битта, ўз дадасининг боласи бўлиб катта бўлди.

Мен Мурод туғилган Жомга, у ўйнаб катта бўлган Галатепага ҳам бормаганман. Лекин кўрганман. Галатепалик ажойиб покиза инсонлар билан суҳбатлашмаганман. Аммо танийман. Ўттиз-қирқ одам орасида битта галатепалик бўлса, дарров таниб оламан.

Умрида ҳолва емаган бир одам бозорда ҳолвани татиб кўриб, сотувчига «Жуда ширин экан, эси йўқ, шундоқ нарсани сотиб пулига нима олиб ейсан» деган экан.

Жомдек, Галатепадек сўлим, жаннатнинг филиалини ташлаб бошқа юртларга қўчганларга қараб, шундоқ юртни ташлаб қандоқ юрт топдинг, бу тоғлар, яшил ўрмонлар, шарқираб, тошдан-тошга урилиб тушаётган жилғалар тушларингга кирмайдими нодон, дегинг келади.

Мурод аввал Тошкентда, кейин Москвада ўқиб юрган кезларида бир он бўлсин қадрдон она қишлоғи кўз олдидан кетмади. Боши булутни салла қилган чўққилари, ҳаммаёқни қор босганда дон тополмай, эшиги очиқ қолган ошхоналарга, қўйхоналарга емак излаб келган какликларнинг маъюс овозлари, саҳар пайти хонадонларда пиширилаётган сут ҳиди, арча шохлари ёқилган тандирларга ёпилган хамири сутга қорилган нонларнинг димоқни қитиқловчи ҳидлари унга уйқу бермасди. Галатепа томон талпинарди. Қувликни билмаган, дўлвор, меҳнаткаш ҳамқишлоқларининг соғинчи... Уни ана шу соғинч ёзувчи қилди. У сўз билан юрт сувратини чиза бошлади.

Шу соғинч «Галатепага қайтиш» деган қисса бўлиб қоғозга тушди. Шу соғинч «Дашту далаларда» бўлиб, «Мустафо» бўлиб, «Галатепа қиссалари» бўлиб адабиёт дарёсига келиб қуйилди.

Машҳур созанда Абдуқодир найчи шогирдларига: най чалаётганингда қўшиқ сўзларини ичингда такрорлаб тур, қўшиқда тасвирланаётган манзараларни кўз олдингга келтир, деб ўргатар эди. Мурод ҳам бу қиссаларни ёзаётганда Галатепа манзараларини, содда, қувликни билмайдиган ҳамқишлоқларининг чеҳраларини кўриб турарди. Нон ёпаётган Гулсара момонинг тандир яллиғида қизиб кетган зирагига кафтида тез-тез муздек сув босаётганини, онасини эмаётган бузоқнинг елинни ийдириш учун дўнг пешонаси билан туртишини, йилига энг камида икки мартадан, керак бўлса-бўлмаса лой қордирадиган, бирон йигирма йил қўйиб берса, бутун бошли қишлоқдан минг-минглаб гувала қуйдириб Галатепани теп-текис қилиб қўядиган Мустафони, салт отини сабабсиз сотиб қўйиб, пулига иккита оқ эшак олганидан пушаймон бўлиб юрган Ғуччи чавандозни, кўчқор сўйганда кераксиз жойини ўзига олиб қўядиган Болта қассобни, Ибодилла Махсумдан тортиб Пиримқул молиягача ҳамма-ҳаммаси кўз олдида, мени ёз, мени ёз, деб тургандек бўларди.

Буларнинг ҳаммаси тирик одамлар. Улар Галатепа деган мамлакатнинг фидойи фуқаролари эди.

Муроднинг қиссаларини, айниқса Давлат мукофотига сазовор бўлган «Лолазор» деган гўзал романини ўқиганда Галатепа тарафларга кўчиб кетгинг келади. Ибодилла махсум, Мустафо, Райимали оқсоқол, Ғайбаров, Ғуччи чавандозлар билан дўст тутингинг келади.

Адабиётнинг, тўғрироғи ёзувчининг энг буюк вазифаси ўз халқини бошқа халқларга кашф қилиб бериш. Уларнинг меҳрини уйғотиш. Агар шу нуқтадан туриб қарасак, Мурод Муҳаммад Дўст ўз вилоятидан нарига йўл тополмайдиган баъзи маҳаллий «классик»лардан кескин фарқ қилади. У мулло ёзувчи. Кенг ва қамровли фикр қилади. Зарур гапларни билиб-билиб айтади.

Илгарилари ўрисчага уста ёзувчиларга ҳавасим келарди. Негадир улар XX аср охирига келиб тутдек тўкилиб қолишди. Чунки улар бошқа тилда ўйлаб, бошқа тилда фикр қилиб ўзбекчага ўхшатиб ёзишарди. Ёзганлари гўё бошқа тилдан ношуд одам таржима қилган жўнгина бир нарса бўлиб қоларди. Ўз халқининг ёзувчиси бўлиш учун Ғафур Ғуломдек сўзни ўйнатадиган, файласуф Ойбекдек ўзбекона фикр қиладиган, Қодирийдек ўз тилининг энг майда зарраларигача кўраоладиган ва уни ўқувчисига рангин бўёқларда етказаоладиган, Қаҳҳордек тўппончанинг ўқидек қисқа ва ўткир тил эгаси бўлиши шарт. Тил билмаган ёзувчи орқа этагини ёпиб адабиётдан ўз ихтиёри билан чиқиб кетгани маъқул.

Бу жиҳатдан Мурод ўта миллий ёзувчи. Айниқса унинг «Мустафо» қиссасида тасвирланган кишилар ўқувчининг хотирасига маҳкам ўрнашиб олади.

Қиссада тасвирланган кишилар бири-бирига ўхшамайди. Ёзувчи уларнинг ҳар бирига алоҳида тил, алоҳида хулқ-атвор берган. Уч ака-ука Пиримқул молия, Эшмамат, Мустафо — улар бошқа-бошқа олам. Пиримқул молиянинг хотини Саломат ёши анча қайтган хотин. Лекин у чимилдиқдан чиққан келинчакдек ясан-тусанни канда қилмайдиган, андаккина беҳаё жувон. Мустафонинг хотини Гулсара эса фақат, фақат меҳнатни билади. У Мустафо учун яшайди. Ҳар ишда унга тирак. Мол-ҳолга қарайди. Экинларни суғоради. Керак бўлганда чопиқ ҳам қилади. У ҳавойи гапларни билмайди. Уйим, жойим деган хотинлардан.

Муроднинг деярли ҳамма қиссаларида Ибодилла Махсумнинг ҳовузи тасвирланади. Бу ҳовуз ҳаммага керак. Ҳамма ундан бирдек сув ичади. Ҳовуз шундоққина Мустафонинг уйи тўғрисида. Бу ҳовузни Галатепанинг «Оби замзами» деса арзирли. Бу ҳовуз Галатепанинг Қора денгизи, Иссиқ кўли, Каспий денгизи. Бу ернинг одами қай юртга борса даставвал шу ҳовузни соғинади. Ибодилла махсум ҳадеб экинига сув очадиган, бўлар-бўлмасга лой қорадиган Мустафога, ҳой, бу ҳовуз энангни маҳрига тушганми, сувга қачон тўясан, бунақада ҳовузни Оролга ўхшатиб қуритасан-ку, деб ҳазил қилади.

Дарвоқе, Галатепанинг номи тўғрисида. Аслида у Галатепа эмас, бу номни ёзувчи Мурод Муҳаммад Дўст қўйган. Бу жойни биров Ғаллатепа деса, бошқаси Ғалватепа дейди. Ким қандоқ хохласа, шундоқ атайверади.

Мақоламнинг аввалида Муродни ўттиз йил орқада қолган дегандек гап қилган эдим. Тавба қилдим, хато қилган эканман. Боласи тушмагурнинг оёғи узун экан, ўзидан катта кўп ёзувчиларга етиб, баъзиларидан ўтиб ҳам кетибди. Ғафур Ғулом айтгандек, «Ҳаётда ташланган қадам эътибор» экан.

Ҳозир Мурод Муҳаммад Дўстда эллик ёшли йигитнинг қуввати, олтмиш ёшли оқсоқолнинг ойнак тақмайдиган синчков кўзи, етмиш ёшли отахоннинг донолиги барқ уриб турипти.

Энди саксон ёш масаласига келсак, мени ҳамма вақт «отахон, отахон» деб юрган Муродга айтинглар, шошмасин. Мендан ўтиб кетаман деб уринмасин, агар шундоқ қилса илло-билло рози эмасман. Эски китобларда «Атодин олдин юрмоқ хатодир» дейилган. Шу гап эсидан чиқмаса бўлгани.

АҚЛ ВА АДОЛАТНИНГ ЁРУҒ КУНДУЗИ

9 апрел Амир Темур таваллуд топган кун

Соҳибқирон — Ойбек талқинида

Маълумки, собиқ иттифоқ даврида Ватан тарихини холис ўрганиш, халқимизнинг ғурури бўлган улуғ siймолар тўғрисида бор ҳақиқатни айтиш таъқиқланган, бунга интилиб илмий ёки бадиий асар ёзганлар қатағонга учрарди. Ҳатто, буюк Навоий ҳаёти ва ижодини ўрганиш ҳам чегаралаб қўйилган, асарлари эса мустабид сиёсатга мослаб нашр этиларди.

Ана шундай оғир бир шароитда машҳур адибимиз Ойбек она-Ватанимиз тарихини ўрганишга қаттиқ бел боғлади, уни имкон даражасида холис ёритиб беришга киришди, буюк аждодларимиз руҳларини шод этишни ўзининг бурчи, деб билди. Бу соҳага тегишли манбаларни чуқур мутолаа қилишга адиб ёшлик давридан киришган, деб айтишга ҳақлимиз. Акс ҳолда, 30-йилларнинг бошларида «Навоий ҳақида» номли қимматли илмий-назарий тадқиқоти, сўнгра «Навоий» достони ва ниҳоят «Навоий» романи ёзилмаган бўларди. Умрининг охирида ёзган «Алишернинг ёшлиги» қиссаси ҳам ғоят қимматли бўлиб, умуман, тарихий мавзу Ойбек ижодида кенг қамровлидир.

Адибнинг «Навоий» романида Шаҳрисабзга, бу шаҳри азимдан етишиб чиққан истеъдод эгаларига алоҳида эътибор берилади. Бу эса Амир Темурнинг кенг кўламдаги ишларини асарда муҳрлашга қаратилгани билан эътиборни тортади. Жумладан, Султонмурод шаҳрисабзлик бўлиб, отаси машҳур тош кесувчи моҳир уста бўлган. У Ҳиротда ва Самарқандда таҳсил кўради. Тўғонбек эса самарқандлик бўлиб, ота-боболари Амир Темур даврида юқори мансабларни эгаллаган.

Асарда Алишер Навоийнинг Ҳиротга қайтиши тасвирланар экан, унинг насл-насаби, келиб чиқишининг Амир Темур авлодларига бориб боғланиши алоҳида таъкидланади. Жумладан, Алишернинг Ҳирот шаҳридаги баланд мартабали оилада туғилгани айтилгач, унинг боболари, оталари авлоди «Темурга бениҳоят хизматлар қилганлар...», дея уқтирилади, қавм-қариндошлиги айтилади.

Ҳусайн Бойқаро ҳақида гап кетганда, ёзувчи унинг қилични ишлатиш маҳорати ғоят кучлилигини эътироф этиб, бобокалони Темурга нисбат беради. Давлатни бошқаришда Ҳусайн Бойқаронинг Амир Темур анъаналари, унинг тажрибаларига амал қилиши қайд этилиб, Соҳибқирон ишларига содиқлиги акс эттирилади: «Ҳусайн Бойқаро давлат ишларида Темурнинг «Тузукоти»ни оз эсласа ҳам, лекин бундай ўлтиришларда улуғ бобосининг анъанасига содиқ эди».

Ойбек романдаги воқеалар тасвирини Амир Темур даври билан, унинг номи билан боғлашга ҳаракат қилади. Бу жиҳатдан, Султонмурод билан Зайниддин ўртасида бўлиб ўтган бир мулоқот диққатни тортади. Мулоқотда Зайниддин Султонмуродга мурожаат этиб, Ҳиротдаги хурсандчиликлар, кўнгилочарликлар ҳақида сўзлаб беради. У сўзида давом этиб: «Замонамиздаги Ҳирот ҳаёти Амир Темур ва Улуғбек Мирзо давридаги Самарқанд ҳаётига ўхшамоқда...», дейди.

Адиб Алишер Навоий билан Бадиуззамон ўртасида давлат ва жамоат ишлари билан бир қаторда, илм-фан, айниқса, тарих фанининг жамият ҳаётида, маданият бобида муҳим аҳамият касб этиши, ободончилик масалалари хусусидаги самимий суҳбатларини баён этаркан, Амир Темурнинг бу борада ўта билимдон бўлганини қуйидагича очиб беради: «Ақл ва адолатнинг ёруғ кундузини, зулм ва жаҳолатнинг қора тунини ҳеч бир илм тарих каби равшан кўрсата олмаган. Улуғ бобомиз Темурхон тарихни шундай яхши билур эканларки, у замоннинг энг пешқадам муаррихларини ҳайратга қолдирганликлари тўғрисида тўғри маълумотлар бор».

Романда Амир Темурнинг турли соҳалардаги қавмлари, томирлари атрофлича тарихий маълумотлар асосида эътироф этилган. Бу жиҳатдан, Арслонқулнинг поччаси билан ўзаро суҳбат ҳам диққатга лойиқдир. Арслонқулнинг поччаси отасининг Амир Темур баҳодирларидан эканини, Соҳибқирон девонида хизмат қилганини бир қилич ҳикояси орқали очиб беради. Унинг ҳикоя қилиб беришича, қилич Исфаҳон пўлатидан ясалган мустаҳкам қурол бўлиб, унинг зарбидан кўплаб давлатлар забт этилган: «Ҳиндустон, Дашти қипчоқ, Араб, Эрон, Қопқос ва Диёри Рум, яна кўп иқлимларни кўрган бу тиғ». Ойбек сўзлари билан айтганда, Навоий Бадиуззамоннинг мураббийи ва муаллими каби эди, унинг Бадиуззамонга катта ижобий таъсири бўлган. Шу сабабли шаҳзода шеъриятга ғоят қизиқар ва ўзи ҳам шеърлар ижод қилиш даражасигача етган эди. Бу эса аслида Амир Темур ва унинг сулоласига хос фазилатлардандир: «Бадиуззамон Темур сулоласига мансуб бир кўп шоҳлар, шаҳзодалар каби шеърдан завқланар, ўзи ҳам гоҳо-гоҳо бирор нарса ёзиб қўярди», деб ёзади адиб.

Асарда Султон Ҳусайннинг набираси, яъни Бадиуззамоннинг ўғли Мўмин Мирзо ҳам улуғ Соҳибқироннинг номи билан ғоят фахрланади. Ҳатто ўз ўлими олдида ҳам бобокалони номини мағрур тилга олади ва душман олдида тиз чўкишни буюк зотнинг номига номуносиб, қолаверса, ҳақорат деб ҳисоблайди.

Ойбек домла олтмиш ёшга тўлиб, олтмиш бир ёшни қаршилаётган бир пайтда умр бўйи йиғган бой билимларини жой-жойига қўйиб, қоғозга тушира бошлаган эди. Бунда ҳақиқатан ҳам кўпроқ тарихий асарлар ёзишга, очилмаган нуқталарни очиб беришга қўл урди. У кўз ўнгида ҳар қандай таъқиқлар ва қатағонлар рўй бериб турганига қарамасдан, ўзининг миллий ғурури билан яшади, ҳақ йўлдан адашмади, миллийлик ва адолатни қаттиқ ҳимоя қилди. Бу хусусда виждон амри билан иш кўрди, иймон-эътиқодга қаттиқ ишонди. Шу туфайли 60-йиллар бошларида Амир Темур тўғрисида достон ёзиш устида астойдил иш бошлаганлигини далил сифатида айтиб ўтиш ўринлидир. Чунки у пайтларда Амир Темур номи фақат қораланар, адолатли ишларини эса тилга олиб, сўз очишга йўл қўйилмас эди. Бундай йўлга қадам қўйган киши қаттиқ жазоланар эди. Шунга қарамасдан, Ойбек қаҳрамонликни давом эттирди. Бу ҳақда адиб 1965 йил январ ойида бундай деб ёзган эди: «Ҳозирги кунларда бир достон устида ишлаяпман. Достон тарихий мавзуда, Амир Темур ҳақида. Асарнинг номи ҳам, ҳозирча, Темур».

Ойбек Соҳибқирон ҳақидаги достонни тугаллаб, сўнгра уни романга айлантириш ҳақида ҳам пишиқ режа тузиб қўйган эди. Афсуски, бевақт ўлим бу достоннинг ёзиб тугалланишига имкон бермади.

Хуллас, Ойбекнинг «Навоий» романида Амир Темур ҳақида ихчам маълумотлар бериб, ўша оғир даврда адолат билан қалам тебратгани ғоят ибратлидир. Бу билан адиб ўз аждодларига, хусусан, Амир Темурга улуғ ҳурмат ва эҳтиром билдирди.

Назар РАЖАБОВ,
Самарқанд Давлат чет тиллар институти профессори

МАДАНИЯТ ФИДОЙИСИ

Каттақўрғонликлар Мажид Ҳидировни фидойи маданият ходими, мумтоз қўшиқларнинг моҳир ижрочиси, истеъдодли актёр сифатида ҳурмат қиладилар. Бу одам Абдулҳамид Мажидий номидаги Каттақўрғон драма театри жамоаси сафида 60—70-йилларда самарали фаолият кўрсатди. Шу йиллар мобайнида элликдан ортиқ ранг-баранг роллари билан мухлислар тилига тушди. У кишининг, айниқса, шаҳар маданият муассасаларидаги меҳнат фаолияти алоҳида эътиборга лойиқ. М. Ҳидиров шаҳар маданият уйида методист ва бадиий раҳбар вазифаларида деярли қирқ йил ҳалол хизмат қилди. Каттақўрғонда бадиий ҳаваскорликни ривожлантириш, ёш истеъдодларни кашф этишда у кишининг хизматлари катта.

Мажид ака Каттақўрғондаги мактаблар ва билим юртларида кўплаб ашула ва рақс тўгараклари, мақом гуруҳлари, рубоб, доира, дутор каби мусиқа асбобларини ўргатиш тўгаракларини ташкил этди. Ўзи ҳам ҳаваскорларнинг меҳрибон устози сифатида эътибор қозонди.

Яқинда Каттақўрғон шаҳар ҳокимлиги маданият ишлари бўлими жамоаси Мажид ака Ҳидировни ҳурмат-эҳтиром ва иззат-икром билан нафақага кузатдилар. Кечага йиғилганлар у кишининг маданият ва санъатга қўшган ҳиссаларини мамнуният билан қайд этишди.

А. ҲОШИМОВ

АДИБЛАР НАВБАҲОРИ

Ялпизлар, чечаклар, гуллар, дарахтлар ифори бирлашиб сочилган боғлардан, тошларида қорлар эриган, лолалар очилган, тошбосди равочлар унган тоғлардан, булутлар уюлган, жалалар қуюлган, момақалдироқ ўкирган, яшин югурган, камалак букилган осмонлардан

Наврўз ўтаётир —
Баҳор кечаётир....

Ўлкамизда тантана этилган улуғ айём кунларида баҳорнинг қушлари, қалдирғочлари, Ватаннинг гулшанин сандувичлари янглиғ ўз асарлари билан барчани хушнуд этган шоиру адиблар ҳам куни кеча Наврўз байрамини нишонлаш учун Дўрмондаги ижод боғига йиғилдилар.

Мазкур анжуман аввалида Ёзувчилар уюшмаси раиси Абдулла Орипов сўзга чиқиб, барчани Наврўз билан муборакбод этди.

Ўзбекистон халқ ёзувчиси, оқсоқол адиб Иброҳим Раҳим тўкин дастурхонни очаётиб, жамики ҳамкасбларини, қаламкаш биродарлари ва шогирдларини дуо қилди.

Ўзларининг фидокорона меҳнатлари билан адабиётимиз ривожига ҳисса қўшган инсонларга туҳфалар-улашилди.

Байрамга бағишланган мушоира даврасини Ёзувчилар уюшмаси раисининг биринчи ўринбосари Йўлдош Сулаймон бошқарди.

Ўзбекистон халқ шоирлари Жуманиёз Жабборов, Ҳалима Худойбердиева, Омон Матжон, Ойдин Ҳожиева, таниқли шоирлар Усмон Азим, Азим Суюн, Сирожиддин Саййид, Зебо Мирзаева, Фарида Бўтаева, Шарифа Салимова, Инобат Ойдин ва бошқалар Наврўз ва баҳор, Ватан ва мустақиллик мавзуидаги шеърларини ўқидилар.

Санъаткорлар ўзларининг дилрабо қўшиқлари билан даврага завқу шавқ улашди.

Ўша куни истеъдодли адабиётшунос Қозоқбой Йўлдошев, ёш шоирлар Раъно Ярашева, Ҳамид Норқул, Сайёра Тўйчиева, ёзувчилар Тўлқин Ҳайит ва Юсуф Қурбон Ўзбекистон Ёзувчилар ужюшмаси аъзолигига қабул қилинди.

Ўз ахборотимиз

БАЙРАМ ТУХҲФАСИ

Хоразм вилоят қўғирчоқ театри ўз фаолиятини 1993 йилдан бошлади. Ўшанда Тошкент Санъат институтининг 12 нафар битирувчилари ташаббуси билан иш бошлаган бу ижодий жамоага Давронбек Отабоев бошчилик қила бошлади. Нисбатан қисқа вақт ичида театр жамоаси «Ошиқ Ғариб ва Шоҳсанам», «Масхарабозлар», «Олтин балиқ», «Тўғри ва эгри», «Йўлдош банги», «Дўстлик боғи» каби қизиқарли спектаклларни ёш томошабинларга тақдим этди. Хоразм вилоятидан ташқари, Бухоро, Навоий, Сирдарё, Қашқадарё, Андижон, Тошкент вилоятларида ижодий сафарда бўлиб, қарийб 50 мингдан ортиқ ёш томошабинларга маданий хизмат кўрсатди.

Наврўз байрами арафасида хивалик санъаткорларнинг репертуари яна бир янги асар билан бойиди. Улар Жўра Маҳмуднинг «Осмондан танга ёққан кун» асари асосида янги томоша тайёрлашди. Асарни муаллифнинг ўзи саҳналаштирди. Мазкур спектаклда театрнинг ёш иқтидорли актёрларидан Умиджон Дўсов, Даврон Отахонов, Ҳабибулла Хўжаниёзов, Фароғат Соибназарова, Даврон Исмоиловлар қатнашдилар.

Сахийлик ва бахиллик, адолат ва инсоф ҳақидаги бу спектаклнинг илк томошабинлари шаҳардаги 20-меҳрибонлик уйининг тарбияланувчилари бўлиб, асар уларга бепул кўрсатилди.

— Айни кунларда, — дейди театр раҳбари Давронбек Отахонов, — республика қўғирчоқ театрларининг анъанавий фестивалига қизғин тайёргарлик кўрмоқдамиз.

Ўйлаймизки, изланувчан театр жамоаси бундан буён ҳам мухлисларни яхши асарлар билан хурсанд қилаверади.

Г. ФАЙЗИЕВА

ВАТАН ҲАҚИДА ҚЎШИҚ

Мамлакатимиз ҳарбий қисмларида Ватан аскарларининг ҳар томонлама етук тарбия топишлари, баркамол фарзандлар бўлиб хизмат қилишлари учун зарур шарт-шароитлар яратилган. Мустақиллик мафкураси талабларига тўлиқ жавоб бера оладиган маънавий муҳит вужудга келтирилган.

Майор Ш. Муҳаммаджонов командирлик қилаётган ҳарбий-муҳандислик қурилиш батальонида бу борадаги ишлар, айниқса, диққатга сазовор. Бу ерда санъаткорлар, ёзувчи-шоирлар, тарихчи олимлар билан тез-тез учрашувлар бўлиб туради. Яқинда аскарлар ҳузурига Ўзбекистон халқ артисти Шерали Жўраев ташриф буюрди. Ватан, халқ, мардлик, матонат ҳақида куйланган қўшиқлар зобитлар ва аскарлар учун ҳақиқий баҳорий туҳфа бўлди.

ФАРМОНГА ШАРҲ

ЎЗБЕК ХАЛҚИНИНГ ИСЛОМ ДИНИГА ОИД БОЙ ИЛМИЙ ВА МАЪНАВИЙ МЕРОСИНИ ЎРГАНИШ, ТИКЛАШ ВА БУ СОҲАДАГИ ТАДҚИҚОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ТЎҒРИСИДА

Боши 1-бетда

йўқлиги сабабли Исломнинг асл моҳиятига зид, диний ақидапарастликнинг хавфли йўналишлари мамлакатимизга кириб келиши ва илдиз отиши, мустақил Ўзбекистон тараққиётига таҳдид туғдириши мумкин.

Халқнинг бой миллий, маданий-тарихий анъаналари ва урф-одатларига асосланган республикамиз ривожланишидаги ўзига хос шарт-шароитлар, тарихий-диний манбаларни чуқур ўрганиш ҳамда ҳозирги вақтда Ислом динининг истиқболли йўналишларини олдиндан кўра билиш лозимлигини тақозо этмоқда.

Шу боис, диншунослик асослари Ислом динининг тарихи, фалсафаси, умуман диний қарашларга оид манбаларни илмий таҳлил этиш, мавжуд илмий тадқиқотларни танқидий нуқтаи назардан кўриб чиқиш учун етук кадрлар тайёрлаш ва уларга лозим бўлган шарт-шароитлар яратиш зарурати пайдо бўлди.

Бу эса ўз навбатида ҳам дунёвий, ҳам диний билимларга эга бўлган малакали мутахассис кадрлар ва илмий ходимлар тайёрлашга ихтисослашган олий таълим ва илмий муассаса — Ислом университетини ташкил этиш давр талабига айланди.

Ислом университетининг асосий фаолиятини қуйидагиларга йўналтириш лозимдир:

диний ва дунёвий фанлар бўйича чуқур ва ҳар томонлама таълим олган, илмий ёндошиш тамойилларига асосланиб, илмий-тадқиқотлар олиб боришга қодир юқори малакали мутахассис — бакалавр ва магистрлар тайёрлаш ҳамда мавжуд кадрларнинг малакасини оширишни таъминлаш;

Ислом динига оид таълим йўналишлари бўйича малакали кадрлар тайёрлаш борасида жаҳондаги нуфузли олий таълим муассасаларининг тажрибасини атрофлича ўрганиш, таҳлил этиш ва ўқув-тарбия жараёни сифатини замонавий талаблар даражасида ташкил этиш, миллатимизнинг буюк илмий-маънавий қадриятлари асосида етук исломшунос мутахассислар тайёрлашни таъминлаш.

Аждодларимизнинг бой диний илмий-назарий меросларини тиклаш, чуқур ўрганиш, илмий таҳлил этиш ва ривожлантириш ҳамда кенг тарғиб қилиш;

Ислом динининг моҳияти ва манбалари, Ислом таълимотлари ривожланишини таҳлил қилиш ҳамда бу жабҳаларда кенг кўламда илмий-тадқиқот ишларини амалга ошириш;

жаҳон цивилизацияси тарихида Ислом динининг тутган ўрнини тадқиқ этиш асосида ҳозирги кўпдинлилик шароитида жаҳонда, минтақада ва мамлакатимиздаги Исломнинг роли ва аҳамиятини аниқлаш, ривожланиши йўналишлари, ғоялари ва қонуниятларини назарий ва амалий жиҳатдан таҳлил этиш;

узлуксиз таълим тизими ва кенг жамоатчилик учун диншунослик, хусусан, Ислом таълимоти ва фалсафаси бўйича илмий-оммабоп асарлар, дарсликлар, ўқув дастури ва қўлланмалар яратиш ҳамда уларни нашр этиш;

хорижий мамлакатларнинг етакчи таълим ва илмий марказлари билан ҳамкорликни амалга ошириш, хориждан соҳанинг етук мутахассис-ўқитувчиларини жалб этиш.

Олий таълим ва илмий муассаса — Ислом университети ўз фаолиятини республиканинг Олий таълим ва илмий муассасаларига тааллуқли амалдаги меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар ҳамда Ўзбекистон мусулмонлари идорасининг таълим соҳасидаги кўп йиллик тажрибасидан фойдаланиш асосида юритади.

Университетда, биринчи босқичда, фалсафа ва Ислом тарихи, фиқҳ, иқтисод ва табиий фанлар бўйича араб, форс ва бошқа чет тилларни мукаммал ўзлаштирган бакалавр ва магистр кадрлар тайёрлайдиган 2 та таълим факультети ва махсус илмий-тадқиқот маркази ташкил этилади.

Ислом университетининг битирувчилари Ислом дини тарихи ва фалсафаси ҳамда уларнинг ривожланиши, ҳозирги замон дунёвий билимларни чуқур ва ҳар томонлама ўзлаштириб, фан, таълим, маданият соҳалари, давлат ва жамоат ташкилотлари олдидаги илмий-тадқиқот ва амалий вазифаларни ҳал этиш сифатларига қодир бўлиши лозим. Улар республикамизнинг илмий-тадқиқот ва таълим муассасаларида, давлат органларида, жамоат ташкилотларида, диний муассасаларда, ижтимоий-иқтисодий соҳанинг бошқа барча жабҳаларида фаолият кўрсатишлари мумкин.

ЁШЛИК ҚАЛБИНИНГ МЕҲВАРИ

Абдулла Қодирий номидаги Тошкент Маданият институтида «Маънавият ва маърифат мустақилликни мустаҳкамлашнинг муҳим омили» мавзуида кеча бўлиб ўтди.

Маданият орқали киши ўзлигини топиши, маънавияти юксак жамиятгина тараққий этиши, аҳолиси комил инсонлар бўлган мамлакатдагина барқарорлик ҳукм суриши мумкин. Инсоннинг руҳий олами шаклланишида, шуурининг сайқал топишида маънавий ва маърифий тадбирларнинг ўрни беқиёс.

Яқин ўтмишда — собиқ шўролар давлатининг инқирози билан бир вақтда ўша ҳудудда пайдо бўлган 14 мустақил давлат бир хил тарихий шароитда янги тараққиёт йўлига кирди. Бироқ, бу мамлакатлар орасида Ўзбекистон мустақилликнинг илк давридаёқ ўзига хос тараққиёт йўли, ўз миллий мафкураси тамал тошини қўйгани барчага маълум. Мураккаб ва анча машаққатли ўтиш даврида дуч келган иқтисодий-ижтимоий ҳаётдаги долғалар пайтида ўзбек халқи ўзининг менталитетини яна бир карра намоён этди.

Жамият ҳаётидаги инкор этиш, янгиланиш, яратиш жараёнларида бироз эсанкираган фуқаролар эса мамлакатимизда амалга оширилаётган турли маданий-маънавий тадбирлар, чунончи, Мустақиллик куни, Наврўз байрами, улуғ алломаларимиз хотираси муносабати билан ўтказилган муътабар издиҳомларда ўзлигини англаб олдилар. Юртдошларимизнинг кўпчилигининг қалби ғурур ва ифтихор билан жўшди. Замондошларимиз ўзларининг буюк халқ фарзанди эканига ишонч ҳосил қилдилар. Бу ишонч Юртбошимиз раҳнамолиги ва шахсан ташаббуси билан олға сурилган ғояларни ҳаётга татбиқ этишда куч-қудрат бахш этди.

Бироқ, ҳар қандай ўтиш даврида барча жамиятларда бўлгани сингари мамлакатимиз фуқароларининг ғоявий-маънавий оламида ҳам ўзига хос оралиқ — бўшлиқ юзага келгани сир эмас. Шундай бўлиши табиий ҳам, чунки 70 йилдан ортиқ вақтдан бери қон-қонимизга сингдирилган коммунистик мафкура руҳий янгиланиш жараёнида буғланиб адо бўлган, янгича — мустақиллик сарчашмалари эса ҳали эътиқод даражасида қарор топмаган бир даврда узоқ-яқин минтақалардан келган баъзи дайди шамоллар одамлар юрагини забт этишга чоғланди. Ана шундай нозик шароитда маънавияти юксак, иймон-эътиқоди бут кишилар бу шамоллар забтига қилт этмай, ўз йўлида давом этдилар. Маданияти оқсоқроқ, маънавияти пуч айрим кишилар эса «така бўлсин — сут берсин» қабилида йўл тутиб, дуч келганки оқимлардан ҳовуч-ҳовуч ичиб, қалб чанқоғини бостира берди.

Бундай кўр-кўрона эргашиш, охир-оқибатда, Феврал воқеаларига олиб келди. Ана шунда бу кимсаларнинг бошлари халқнинг буюк эътиқод деворига урилди-ю, уларнинг басир кўзлари очилди. Хом хаёллари мажақланганини сезган нотавонлар бир неча муддат ўзларини ҳар томонга уриб, талвасага тушдилар...

«Нега шундай бўлди? Бундай бўлмаслиги ҳам мумкин эдику? Бунинг асоратларини тугатишда айнан маданият кишиларининг бурчи нимада?» каби саволларга жавоб топиш Маданият институтида бўлиб ўтган тадбирнинг бош мавзуи бўлди. Президентнинг Давлат маслаҳатчиси Назрулла Жўраев маърузасида юқоридаги масалалар юзасидан ўз фикрини билдирди. Музокарада сўзга чиққан профессорлар С. Мирвалиев ва М. Муродов, институт ректори О. Тўраев, ўқитувчи О. Сафаров, талабалардан М. Яҳёева, Р. Хотамовлар жойларда кутубхона ва клублар ишларини жонлантириш долзарб масала эканини таъкидлашди.

М. МУРОДОВА

Омон МАТЖОН
Ўзбекистон халқ шоири

МИЛЛАТ — КЎНГИЛ ДЕГАНИ

ИККИ ДАРЁ ОРАЛИҒИНДА

Айлангандир не давру даврон
Икки дарё оралиғинда.
Бугун истиқболли ҳур замон
Икки дарё оралиғинда.

Элликқалъа, Тупроққалъа — бу,
Хотиралар узра дала бу.
Эл ўзлигин англар палла — бу,
Икки дарё оралиғинда.

Ўзбек, туркман ҳам қорақалпоқ,
Яшар бунда дил бир, кўнгли оқ.
Мушкул — осон, яқиндир йироқ
Икки дарё оралиғинда.

Иблис қўзғаб жаннатга ғавғо,
Бир-биридан солганда айро,
Топишгандир Одам ва Ҳаво
Икки дарё оралиғинда.

Бунда зардўшт ўт ёқди алвон,
Келди-кетди буддаю шомон.
Мангу нола қилар Отажон
Икки дарё оралиғинда.

Жайҳун абад узмагай йўлин,
Бунда ҳар ким билар қум тилин,
Эъзозлар ўз ерин ҳам элин
Икки дарё оралиғинда.

Ҳақ таоло чин мададкори,
Султон Увайс азиз ёдгори,
Озод Ватан кўзнинг тумори
Икки дарё оралиғинда.

* * *

Дийдор кўзгусида кавсар оналар,
Умр мулкинда бош шаҳар оналар,

Бир этак қиз берди Расулига ҳақ,
Чун турмуш ҳадисин ёзар оналар.

Фарзандлар ер ва эл шаънин топтаса,
Қалби япроқ кимин бутрар оналар.

Офат куни ташлаб қочмади элин,
Чун Шайх Куброга Ҳожар — оналар.

Ота изми элтса Румийни ҳажга,
Бир дуоси Макка қадар — оналар.

Адолат шайини ҳеч бозорда йўқ,
Жой борми, кўрмаса зарар оналар.

Омон, сен туз ичган барча уйларда
Онанг кўзи билан боқар оналар.

* * *

Дунё бир бозордир, билгил, эй фарзанд,
Расталарда чалғиб-толмасанг бўлди.
Даллолни тожирдан яхши фарқ этсанг,
Қўйнингга пуч ёнғоқ солмасанг бўлди.

Дилда азиз ҳисни ишқ қилар пайдо,
Юракда қалб деган бўлар сувайдо.
Бахтингни авайлаш керак бир жойда
Бекор жонни қурбон қилмасанг бўлди.

Юртимизни безар кўп баланд тоғлар,
Елкасидан тушар дарё, ирмоқлар.
Олдингдан ўтганда не арғумоқлар,
Қамчинни қозиққа илмасанг бўлди.

Хоҳла Маккага бор, ёд айла Қуръон,
Ислом ўлмас сўздир, соҳиби Раҳмон,
Мутелик эмасдир эътиқод, иймон,
Фақат диннинг қули бўлмасанг бўлди.

Инсон юрти билан, эл билан тирик,
Дунёда ҳеч не йўқ Вақтдан югурик,
Даврон бўй-бастингни қилганда кўрик
Ўз холингни кўриб, кулмасанг бўлди!

ТОПИЛДИҚ ҚУШЛАР

Ўлкам заминида шартли воқелик —
Ер тўшагин очиб, ўнгланди тушлар:
Нукусда — саполда, Қувада — турунж,
Ходоросда — ганждан ясалган қушлар.

Тинган бу парвозлар нени эслатар,
Ёки тирикларга нененинг огоҳи?
Ё кўрмай, беписанд топтаб ўтдими,
Ростнинг кулбасини ёлғон сипоҳи?!

Тарих, сўзсиз, битта.
Аммо калит кўп.
Тарих сўзсиз, даъво, илинж конидир.
Тарих — гоҳ биринчи нотиқнинг ҳукми,
Гоҳ оддий олимнинг ҳаяжонидир.

Тарих — сиёсатнинг ўйинларида.

Ўзи яна юз бор топталгани рост.
Ғараз, манфаатлар жанги бу мангу,
Не-не олтин бошлар йитмоғи — мерос.

Бугун шунчаки бир холис сўз айтмас,
Йиғсанг дунёнинг бор ноибларини:
Ҳатто минг йилдан сўнг —
тошда кўрса ҳам
Тоза, юксак парвоз соҳибларини.

Мангу интилишнинг шу бир лаҳзаси,
Узилган парвознинг бир силтови боз,
Не боис очилди бугун оламга,
Кимга мўлжалланган бу хабар,
бу роз?!

* * *

Муборак, юртим, бу ёғду,
Наҳот битди узун уйқу.

Наҳот, етти дўзах оша —
Келар миллат деган туйғу.

Аммо ҳамон уйғоқменму,
Руҳим гўё қўрқоқ оҳу.

Балки ичдан ҳамон кетмас
Қисиқ кўзли мунғул қўрқув.

Янгилмагил энди, элим,
Эрнинг иши эрга кўзгу.

Сув тушди Оролга, тоғмас,
Халқ руҳининг тошуви бу.

Қирқ қирқилма қавм қувлаб,
Қиёт, қонгли, олон, ёбғу.

Пуч асаса кибр қўзса,
Босар ҳақ йўлни қоронғу.

Чалғитмасин улуғ кундан,
Анов-манов ва ё у-бу.

Эрк десанг бас, сафга тургай,
Кубро, Жалолиддин Мангу.

Эй ҳурлигим, дулдулни тут,
Пойингга тилло узангу.

МУСИҚА АФСОНАСИ

Хоразм ёзувин йўқ қилди келиб
Қутайба.
Халқ сўнг бор ўнглаб қувватин,
РУҲни асраш учун сир, паноҳ билиб,
Мусиқа қаърига кўмди қудратин.

Уюрум асрлар,
ғафлат тўзони,
понгвош бошчилару
истибдод нафси,
Тик ютиб юборди икки дарёни,
китобларда қолди Оролнинг расми.

Гарчи лотин тили йўқолиб беном,
Бугун ярар ҳечса дори паттага.
Наҳот бул Мусиқа тез топар итмом,
Хоразмни ютар
Туз, Қум — шу Чага?!

Ким шуни истаса,
Ва ё
қасд этса,
Дунёдан ўзи ҳам жазосиз кетмас.
Аҳир, бу — Мусиқа.
Абадий туғён —
Минг сомий, юз ровий ҳаёти етмас.

* * *

Ҳусн шаъминг қачон ёнди,
Невчун биз томон ёнди?!
Жисмим аро жон ёнди,
Порлаб устихон ёнди,
Жуз узра девон ёнди,
Тоғ водий томон ёнди,
Шарқу ғарб равон ёнди.

Не бахт, бир солдинг назар,
Ошиққа висол сипар —
Юлдуз чизгиси — сафар:
Лаҳза нур — олий самар.
Мақсуд бир макон магар.
Нуҳ эмас, уммон ёнди,
Даври Кахкашон ёнди.

Жам бўлди тўртта фасл,
Очилди Абадий сир
Ва қудрати муттасил,
Бори эл нурга восил,
Куй бошлади оби гил,
Юлдузи Инсон ёнди,
Кўҳна турк-юнон ёнди.

Воҳ, сал ўнгмай суйганлар,
Келди қовоқ уйганлар,
Зардоб хирқа кийганлар,
Ғурбат, хасад ейганлар,
Қон сипқорса тўйганлар,
Қўлда ҳовуч дон ёнди,
Икки ошиқ жон ёнди.

Эй ишқ, кўру кар бўлма,
Эй дил, ҳиссиз хар бўлма,
Эй эрк, тансиз пар бўлса,
Тескари минбар бўлма,
Ҳақ йўлин тўсар бўлма,
Не орзу — армон ёнди,
Нечун Туркистон ёнди?!

Бизга бири кифоя:
Ишқ сурури кифоя.
Сўзнинг дури кифоя.
Ҳақ зуҳури кифоя.
Эл ғурури кифоя.
Уйғон деб забон ёнди.
Меҳробда Қуръон ёнди.

Миллат — кўнгул дегани,
Миллат — севил дегани,
Миллат — танил дегани,
Дунёни бил дегани,
Эл бўлсин эл дегани,
Не тахту фармон ёнди,
Жалолиддинхон ёнди.

ФАТТОҲХОН МАМАДАЛИЕВ

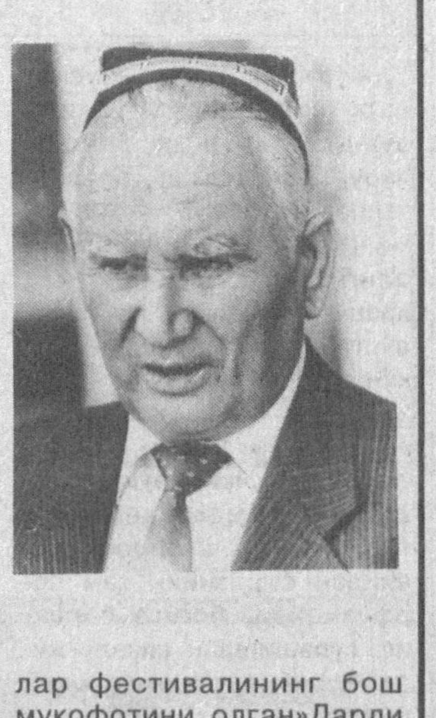

Ўзбекистон маданияти ва мусиқа санъати оғир жудоликка учради. Атоқли хонанда, ноёб овоз соҳиби, моҳир созанда ва бастакор, меҳрибон мураббий, беназир инсон, Ўзбекистон халқ ҳофизи Фаттоҳхон Мамадалиев узоқ давом этган касалликдан сўнг 76 ёшида вафот этди.

Фаттоҳхон Мамадалиев 1923 йилда Андижон вилояти Балиқчи туманидаги Эски Ҳаққулобод қишлоғида таваллуд топди. Ёшлигидан миллий мусиқа санъатига катта ихлоси туфайли дутор, ғижжак, танбур чалишни мукаммал ўзлаштириб, халқ куй-қўшиқларининг моҳир ижрочилари бўлмиш Умрзоқ Полвон Сайдали, Абдулла Тароқ, Беркинбой Файзиев, Жўрахон Султонов, Юнус Ражабий сингари улкан устозлардан сабоқ олди. Натижада ўзига хос ижод йўли ва ижро услубини эгаллади.

Ф. Мамадалиев Андижонда Маданият уйи қошида мақомчилар ансамблини тузиб, қарийб 20 йил давомида ўнлаб ҳаваскор созанда ва хонандаларни катта санъат йўлига бошлади.

Ф. Мамадалиев якка ва ҳамнафасликда ашула, катта ашула, мақом намуналарини қиёмига етказиб ижро этди. Унинг ўта тиниқ, ширали овози ва ўзига хос ижро маҳорати мумтоз мусиқий меросимизга янгидан ҳаёт бахш этди. Унинг овозидаги бироз ҳазинлик мумтоз қўшиқчилигимиз санъатига улуғворлик бахш этар, шинавандалар қалб изтиробларига ҳамдардлик ҳисларини уйғотарди. У басталаган «Интизор», «Оқибат», «Соғиндим», «Кўнгил», «Дилкушо» каби ўнлаб ноёб куй-қўшиқлар мухлислар кўнглидан чуқур жой олди. Эл суйган ҳофиз «Мискин», «Ушшоқ», «Муножот», «Насруллойи» каби туркум асарларни нозик жилолар билан сайқаллаштирди. Ижрочиликнинг ўзига хос йўналишини яратди. Бастакорнинг Халқаро мақомчилар фестивалининг бош мукофотини олган «Дарди дилим» ашуласи бутун Осиё қалбини забт этди.

Ф. Мамадалиевнинг сўнгги 15 йил давомидаги сермаҳсул ижодий фаолияти бир қанча концерт ташкилотлари, Ўзбекистон Телерадиокомпаниясининг Ю. Ражабий номидаги Мақом ансамбли, Бастакорлар уюшмаси билан узвий боғлиқ бўлди. У Тошкент Давлат консерваторияси профессори сифатида ҳам кўплаб ёш истеъдодларни тарбиялаб вояга етказди.

Ф. Мамадалиевнинг миллий санъатимиз ривожи йўлидаги улкан хизматлари ҳукуматимиз томонидан муносиб тақдирланган. У «Ўзбекистон халқ ҳофизи» фахрий унвонига сазовор бўлган, «Меҳнат шуҳрати» ва «Эл-юрт ҳурмати» орденлари билан мукофотланган эди.

Санъат абадий ва ўлмас қадриятдир. У миллат ва Ватан тимсоли сифатида ҳамиша барҳаётдир. Ҳақиқий санъаткор эса ана шу буюк мўъжиза орқали абадиятга, мангуликка дахлдордир. Бутун умрини ўзбек мусиқа маданияти равнақига тамомила бахшида этган ардоқли санъаткор, покиза инсон Фаттоҳхон Мамадалиев ана шундай кишилардан эди.

Улуғ устоз ва атоқли хонанда Фаттоҳхон Мамадалиевнинг хотираси қалбимизда абадий яшайди.

И. КАРИМОВ, Э. ХАЛИЛОВ, Ў. СУЛТОНОВ, Ҳ. КАРОМАТОВ, Т. АЛИМОВ, Н. ЖЎРАЕВ, Х. ЖЎРАЕВ. Р. АБДУЛЛАЕВ, А. ОРИПОВ, Р. ЮНУСОВ, О. ОТАХОНОВ, О. ҚОСИМОВ. Ў. САИДЖОНОВ, М. ЙЎЛЧИЕВА, Б. ДАВИДОВА, Ҳ. НОСИРОВА, Т. АЛИМАТОВ.

ШУКРУЛЛО,
Ўзбекистон халқ шоири

Д У О

Чингиз Айтматов ҳақида гапириш лозим бўлса, нима дейиш мумкин? Бугун у Тошкентимизга қадам ранжида қилиб, у билан нафасимиз нафасимизга тегиб турганидан қувончимиз, шодлигимизнинг чеки йўқ!..

Одатда табаррук зотларни, улуғ одамлар ўтган жойларни, қаерда бўлмасин, зиёрат қилмоқ учун одамлар, машаққат чекиб бўлса ҳам, борадилар. Чунки зиёратдан улар ўзларига руҳий озуқ олиб, дардлари ариганидек енгил тортиб қайтадилар.

Чингиз қайси табаррук зотлардан кам! Чингиздек жаҳонга машҳур ёзувчини бизлар бориб зиёрат қилиб, табриклаб келиш ўрнига узоқ йўл босиб, мана бугун ўзи келиб ўтирса!.. Бу камтарлик, бизларга бўлган бу меҳридан ортиқ қувонч бўладими! Унинг юртимизга ҳар гал қилган ташрифидан олам-олам руҳий мадад оламиз!

Булар мақтов учун айтилган гаплар эмас. Чингиз мақтовга муҳтож эмас. Бу менинг миннатдорчилигим! Бу ҳар бир кишининг қалбида сақланган ҳислари, холос!

Дунёнинг қайси бурчагига қадаминг тегиши билан ҳамиша халқлар сени таниса, номи дунёга машҳур бўлса, миннатдорчилик билдириб, ҳақингга дуо қилса, бундан ортиқ мақтов, бундан ортиқ эҳтиромни топиб бўладими!

Қадимда ўтган полвонлардан бири: «Мени мақтаб, ҳамду санолар айтманглар, менга битта ғарибнинг дуоси етади», деган экан. Чингиз жаҳон халқларининг дуосини олган.

Бундан 20 йил муқаддам, Чингиз туғилган қишлоқ — Шакарда унинг 50 йиллиги нишонланган кунларда Одил Ёқубов билан мен ушбу тантанага таклиф қилингандик. Бир ҳафта улоқ бўлди, тантана бўлди. Шакар қишлоғидаги янги очилган меҳмонхонани Чингизнинг номига қўямиз, дейишди. Ваҳоланки, қирғиз ёки Қирғизистон деса, Чингизни тушуна оладиган бўлиб қолинган эди. Чингизнинг буюклиги шундаки, у фақат қирғиз халқини эмас, жаҳон халқларининг, XX аср халқларининг кўнглини топа билди. Ҳар бир асари шу мақсадда ёзилган. Жаҳондаги беҳисоб халқларнинг дардини ёзди. Шунинг учун ҳам халқларнинг дуосини олди.

«Асрга татигулик кун»ни ўқимаган одам йўқ. Дўнанбой — Манқурт. У ўз онасини танимайди, ўз халқини, ўз маънавияти, ўз ўтмиши, ўз урф-одатларини унутган одам. Бу асарни ўқиган ҳар бир миллат вакили унда ўз ҳаётининг аччиқ ҳақиқатини кўрди. Халқларнинг кўнглини топиш дегани мана шу бўлади!

Чингизнинг буюклиги шундаки, совет даврида ҳам у халқнинг дилидаги дардларини топиб айта олди. Айтишнинг йўлларини топди. У фақат асарларида эмас, ҳаётда ҳам ҳар бир инсон, ҳар бир халқнинг дардига шерик бўлди.

80-йилларда ўзбек халқининг бошига ташвиш тушиб, Гдлян бошлиқ «десантчи»лар гуруҳи республикамизда қатағон уюштирганда, ўша кезларда бу адолатсизлик ҳақида Москвадан туриб жар солган ким бўлди? Чингиз! Унча-мунча одам ўз нафсидан кечиб бунга журъат этармиди! Шунинг учун ҳам у кўпчилик халқларнинг дуосини топди.

Чингиз билан у туғилиб ўсган Шакарда ўтган кунларни эсласам, кўксим ғурур ҳисси билан тўлади. Ҳузур қиламан! Ўша тантана кунларида иштирок этган ҳар бир одамда шу қувонч ҳисси жўш урганига асло шубҳа йўқ! Лекин менинг қалбимда қувонч билан ичимда ғалаён қилган ҳайрат ҳам йўқ эмас эди.

Чингиз асарларининг қаҳрамонлари юксак мартабали, амал талашган, порахўр, маиший бузуқ амалдор ёки сохта илм эгалари эмас. Қайси асарига назар солманг — «Жамила», «Оқ кема», «Асрга татигулик кун»ми — барчасида қаҳрамонлари ҳаётнинг жабру жафосини татиган оддий одамлар. Бу асарларда уларнинг тақдирлари ҳақида қайғуриш, уларга бўлган меҳру муҳаббатдан бўлак нарсани топмаймиз.

Ўз ижоди билан дунёга донг таратган Чингиз, 50 ёшлик юбилейини собиқ Марказнинг ҳашаматли залларида, республиканинг турли амалдорлари иштирокида дабдаба билан бошламай, ўзи туғилиб ўсган кичкина, оддий овулда ўтказишини қандай тушуниш мумкин эди? Бу ҳам болалилигининг гувоҳи, ўзи билан бирга ўсган оддий маҳалла одамларига, ота-онаси ўтган тупроққа самимий ҳурмати, уларнинг руҳини шод этишнинг ниятидан эди. Ўша кунлари Чингиз билан бирга бўлган одам бунинг гувоҳи бўларди.

Чингизни ўша кунлари ёшликдаги тенгдошлари, маҳалла одамлари билан апоқ-чапоқ кўришишлари, шодликлари, ҳазил-ҳузулларини кўрган одам, ҳақиқатан ҳам унинг хокисорлигини, шуҳратпарастликдан бегоналигининг гувоҳи бўларди. Шакарда ўтказилган шодиёна кунлардан мана, йигирма йил вақт ўтган бўлса, худога шукрки, ўша қадрдонлигимиз кундан-кун ортиб борди, табаррук 70 ёшини соғ-саломат нишонлаш қувончи ҳам насиб этди.

Чингиз билан учрашувни ким ҳам орзу қилмайли дейсиз! Қадрдон шоир дўстларим Қайсин Қулиев, Давид Қуғултинов, Расул Ҳамзат, Мустой Карим билан учрашган чоғларимиздаги гурунгларимизга Чингизнинг қўшилиши бир файз, салобат киритиб юборарди. Бобур айтгандек:

Ёз фасли, ёр васли,
дўстларнинг суҳбати
Ишқ дарди, шеър баҳси,
боданинг кайфияти...

баъзан тонготаргача давом этарди.

Одамнинг феълига ҳунарининг ҳам таъсири бўладими, Чингиз, биз шоирларга нисбатан романнавис бўлгани учунми, ўзи ҳам вазмин, бизлардек шаробга шўнғиб кетмасди. Лекин у ўзи иштирок этган шундай гурунглар, суҳбатларда, уйларимиздаги меҳмондорчиликларми, қаерда бўлмасин, хотирада хушнуд из қолдирадиган янги гап айтарди.

Чингиз Тошкентга келган кезларда менинг ҳовлимга унинг муборак қадами тегарди. Албатта, уйимдаги бу меҳмондорчиликлар Ўзбекистоннинг машҳур ёзувчи, шоирлари Абдулла Орипов, Одил Ёқубовларнинг иштирокисиз ўтмасди. Одил жўрабошилик қилиб, улфатчиликка жон киритар, ҳар биримизни кўнглимизни кўтарадиган, бир-бирларимизга меҳримизни оширадиган гапларни топиб айтарди.

1982 йили кузда Чингиз Тошкентга келди. Унинг бу қадами мен учун жуда қутлуғ бўлди. «Аср баҳси» достонимни битириб, худди аравадан чиққан отдек энди енгил тортиб турган кунларим эди. Ўша кунги меҳмондорчилик ҳақида «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасида Одил шундай ёзган эди:

«Осиё ва Африка ёзувчилари конференцияси бўлаётган кунлар эди. Шу куни Шукрулло ака телефон қилиб қолдилар:

— Конференцияга келган ёзувчилардан уч-тўрттасини таклиф қилган эдим. Чингиз Айтматов ҳам бор, вақтинг бўлса кел, суҳбатлашиб ўтирамиз. — дедилар.

Бордим, Чингиз Айтматов бошқа меҳмонлардан олдинроқ келди.

— Янги шеърлардан бўлса ўқиб беринг, эшитайлик оқсоқол! — деб қолди Айтматов Шукрулло акага.

— Шеър эмас, кичикроқ бир достон билан олишиб ётибман, — дедилар Шукрулло ака, — лекин ўзбек тилида-ку, қандоқ бўларкин.

— Тилимиз бир-ку, тушунамиз, — деб кулди Чингиз. — Ўқинг, эшитайлик.

Шукрулло ака қўшни хонага чиқиб кетдилар-да, ёзиб ўчириладериб қоп-қора бўлиб кетган беш-олти варақ қоғоз олиб кирдилар, сўнг ҳаяжондан овози титраб (Чингиз Айтматовга асар ўқиш осонми) достонни ўқишга киришдилар.

Зимдан кузатиб ўтирибман. Чингиз жим ўтириб эшитди. Аста-секин шоирнинг ҳаяжони унга ҳам ўтди шекилли, қошлари чимирилиб қовоғини уйиб олди. Достон тугаганидан кейин ҳам бир неча дақиқа хаёл оғушида ўтирди, кейин:

— Асарингизни юрак қўри билан ёзибсиз, оқсоқол, кўриниб турибди, — деди. — Ҳозир тинчлик учун курашдан юксак мавзу йўқ. Уруш даҳшати ҳақида бор овоз билан жар солиш, инсонга инсон маъсулиятини эслатиб туриш — ҳаммамизнинг бурчимиз. Яхши иш бўпти, табриклайман, оқсоқол.

Шоир бу гаплардан кейин ҳам ўз достони билан «кўп олишди», унга сайқал берди. Ниоҳят редакцияга олиб келди. Фикрлашдик. Достоннинг жўшқин руҳини яна бир бор ҳис этдик...»

Ўша куни мени ҳаддан зиёд қувонтирган нарса Чингизнинг достонимга берган баҳоси эмас, мутлақо бу эмас! Балки, Чингизжон, Сизни асар муҳокамасига эмас, дийдор кўришиб, бироз кўнгил ёзиш учун таклиф қилган эдим, деб ҳазилга йўйишим, ҳатто рус тилига таржима қилинмаган, деб баҳона ахтаришимга қарамай, унинг: ўқинг, эшитайлик, дейиши, ижодимга бундай эътибори, яширмайман, мени тўлқинлантириб юборган эди.

Кўнгли кўнглига хуш келмаган одамни, қўй сўяман, от миндираман, деб уйингга чақирсанг ҳам, келмайди, дердилар отам.

Яхши-ёмон кунларда ҳамиша бирга бўладиган қадрдон дўстларим Қайсин Қулиев, Давид Қуғултиновлар билан Чингиз уйдами, сафардами бирга бўлган чоғларимизда, тақдирларимиз ўхшаш бўлгани учунми, севиниб яйраб суҳбатлашардик.

Довид 10 йил қамоқда ўтириб келган, Қайсин ўз ватанидан халқи билан бадарға қилинган, Чингизнинг отаси «халқ душмани» саналиб, отилиб кетган, албатта, каминанинг тақдирим ҳам уларникидан бўлакча бўлмаган.

Дўстлик — сирдошлик. Кўнгилдагини очиб дардлаша олиш. Инсон учун бундан ортиқроқ бахт борми! Дийдор кўришиб учрашганимизда боладек қувнаб кетардик. Бу дунёнинг дардларини ҳам яширмай фикрлашардик.

Менинг назаримда, Чингиз Айтматов, ҳар бир асарига қўл уриш олдидан фақат қирғиз халқи ҳаётини эмас, дунё харитасини олдига ёзиб, дунё қаёққа қараб бормоқда, дунё халқларини безовта қилаётган ташвиш, авж олиб бораётган иллат нимадан иборат эканини аниқ тасаввур этиб, режалаштириб олади-ю сўнг ёзишга киришади. Чамамда Япониянинг Фудзияма чўққисидан қутб халқларининг кулбаларигача назар ташлаб чиқади.

Ҳатто, буюк халқлар орасида кичик халқларнинг йўқ бўлиб кетиши хавфи, уларнинг тақдири Чингизни ташвишга солади. «Соҳил бўйлаб чопаётган олапар»да тасвирланган воқеалар фақат кичкина бир халқнинг фожиасимиди! Асло, йўқ! Чингизни умумбашарий, умуминсоний ташвишлар безовта қилади. Қозоғистонда ўтказилган атом синовлари унинг назаридан четда қолмади! Бу офат совет даврида фақат қозоқ халқигагина хосмиди? Йўқ! Собиқ иттифоқ халқларининг биронтаси — гуржими, ўзбекми, болтиқ бўйиликларми, менинг ватаним босқинчилар қўлида, ўз ватанимга ўзим эга эмасман, ватаним йўқ, деб айта олармиди? Айтиб кўрсин, оғзини шу гапга буриши биланоқ, оғзидаги оғзида, бўғзидаги бўғзида қолиб, ватан хоини деб отиб ташланарди. Ўша замонда ватанпарварлик, мен ватанга жонимни қурбон қиламан, деган ҳайқириқ шиорлар кўп ишлатиларди. Лекин ватан сўзини айтардик-ку, афсус, ўз ватанимизда туриб, ватансиз бўлиб қолганимизни билмасдик. Ватанга эгалик нима? Ватандан маҳрумлик нима? Ўйлаб тагига етмайдиган бўлиб қолган эдик.

Орол денгизи фақат ўзбекларникимиди? Мен ўттизинчи йиллар Орол денгизида пароходда сайр этганимни эслайман! Қанақанги мавж урган денгиз эди! Унинг атрофидаги халқ шу туфайли ҳаёт кечирарди. Хўш, оқибатда нима бўлди? Шундай гўзал, иқлим шароитининг мувозанатини сақлаб тура олган денгиз нега шу аҳволга тушди? Нега бундай қилиняпти, деёлдикми? Ахир, Орол бизники, ватан бизники эди-ку! Ватанда ватансиз эдик!

Чингиз ўз ватанимизда яшаб, ватансиз эканимизни халққа етказишнинг чорасини излади! Топди!.. Чингиз кўзимизни очди. Манқуртлигимизни ёдимизга солди.

Манқуртлик нима? Манқуртлик, бу — эрксизлик, инсон ҳуқуқининг поймол бўлиши, маданият, ўзлигини унутиш! Бу қаердан пайдо бўлди? Манқуртлик бу — зулму зўравонликнинг маҳсули! Чингизнинг мақсади фақат шуни айтишмиди? Чингизни ташвишга солган, бизни огоҳ этмоқчи бўлган асосий мақсади, зулмдан, зўравонликдан қандай қилиб қутилишни айтиш эди! Чингизнинг жаҳонга машҳурлиги, ёзувчи сифатида буюклиги шунда бўлдики, эркинлик йўқ совет даврида бунинг айтиш имкони йўқ демасдан, унинг чорасини излаш, ўз асарларида ошкора бўлмаса ҳам шунга аниқ ишора қилди.

Чингизнинг ёзувчилардан энг яқин дўстлари, қадрдонларининг энг кўпи ҳам Ўзбекистонда бўлган, десам хато бўлмайди. Ўзбекистонда ўтказилган кинофестиваллар, Осиё, Африка ёзувчилари анжуманлари ва бошқа халқаро анжуманларнинг деярли барчасида Чингиз иштирок этади.

Чингиз асарлари юзлаб тилларга таржима қилинди. Ҳаммамиз ҳам шундай машҳур бўлишни истаймиз! Аммо юзлаб миллатларнинг дардини билиш, қалбига йўл топиш, уларнинг дуосини олиш, дунё ташвишини қалбга сиғдириш осонми? Дунёда кўпнинг дуосини олишдек улуғ бахт борми? Чингизга ҳамма нарса — шон-шуҳрат, оилавий хотиржамлик, молу давлат, ҳаммаси етарли!

Мен кўп қатори қадрли Чингизга чексиз қувонч билан фақат, фақат соғ-омон бўлишини, узоқ умр кўришини, ўзбек халқига, дўстларига меҳри кам бўлмаслигини тилайман.

«Ўзбекнаво» гастрол концерт бирлашмаси, Ўзбекистон Бастакорлар уюшмаси жамоаси Ўзбекистон халқ ҳофизи, атоқли санъаткор

Фаттоҳхон МАМАДАЛИЕВ

вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзоларига чуқур ҳамдардлик билдиради.

Абдулла Қодирий номидаги Тошкент давлат Маданият институти жамоаси Библиография кафедраси доценти Ҳамрохон Маматраимовага отаси

Маматраим АБДУРАҲИМОВ

вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Абдулла Қодирий номидаги Тошкент давлат Маданият институти жамоаси Оммавий байрамлар ва халқ театри режиссураси кафедраси доценти Фарҳод Аҳмедовга онаси

Насибахон АҲМЕДОВА

вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

ТАНЛОВ ҒОЛИБИ

ҲАЁТИЙ ҲАНГОМАЛАР

Журналистлар, ёзувчилар, зиёлилар ўртасида дув-дув гап, нима дейсизлару, Саид Аҳмад «Наврўз» танловида ғолиб чиқиб, юз минг сўмни қуртдай санаб олибди. Адибнинг ўзига яраша ғанимлари ҳам бор, дўстлари бўлса ундан ҳам кўп. Ғанимлар «Ой чиқса ҳам, кун чиқса ҳам Саид Аҳмадга экан-да», деса, бошқаси «Яқиндагина орден ҳам олувди», деб кесатиб қўяди. Яна биров «Ўзи ёнидан бир тийин ҳам сарфламайди, боғига борсанг, сўрашишдан аввал «жуда бўлмаса сигаретга олиб келсанг бўлмадими, дейди», деб ғудранади.

Дўстлари хурсанд: «Қойил, ёзганда ҳам қойиллатиб ёзади. Ёши фалон жойга бориб қолган, шунда ҳам тиниб-тинчимайди. «Йўқотганларим ва топганларим»ни боплади. «Халқ сўзи»да, «Ўзбекистон овози»да кетма-кет мақолалари чиқиб ётибди. «Меҳригиёҳ»га ҳам вақт топганига нима дейсиз». Хуллас, гап кўп.

Саид Аҳмад ака саксонга қараб йўл олган бўлсалар ҳам ҳали тетик. Ёшлардек фикр юритади, мушоҳадалари тиниқ. Ёзган нарсасини газеталар кутиб ўтиради. Илоҳо бошқа ижодкорларга ҳам шундай донишманд қарилик берсин.

Саид Аҳмад аканинг баъзан чин сўзлаётганини ё ҳазиллашаётганини билмайсиз. Бир қарасанг, жуда хасис одамлардек кўринади, аммо қачон борма, боғида одам. Дастурхон ёзиғлиқ. Қозон қайнаб туради. Кўпинча паловхонтўрани ўз қўли билан дамлайди. Капкирни қўлларидан олмоқчи бўлсангиз, «Қўй, сен ўтиравер, деворларга ёғ сачратиб юборасан», деб бермайдилар. Ўзлари сачратсалар майли.

Бир сафар: «Пишиқлик қилмай, ошга гўштни кўпроқ солсангиз бўларди», деб қолдим.

— Мен нафақага яшайдиган одамман, сенга ўхшаб ҳам нафақа, ҳам ойлик олаётганим йўқ. Ўзинг гўшт кўтариб келсанг, асаканг кетадими, деб дашном бердилар.

— Мукофотга шунча пул олдингиз. Ўшандан озроғини сарфласангиз бўларди...

— У пулга тегиб бўлмайди, тахи бузилмай туриши керак. Энди ука сарфиётдан гапириб жиғимга тегаверма.

— Мукофот олганингизни эшитиб шоирлар шеър тўқиб таҳририятимизга юборишибди. Ўқиб берайми?

— Қани ўқи-чи, нима деб ёзишибди?

Ўқийман:

Наврўз беллашувида
Саид Аҳмад келди
ғолиб.
«Қишдан қолган қарғалар» юз мингни кетди
олиб.

— Бу сатрларни бир ажойиб шоира қизимиз тўқиган, қолган сатрларни дўстларингиз тўлдиришди, — дедим.

— Ўқий бер!

Давом этаман:

Бу ақчани сарф айла,
яхшиликка йўй энди,
Қори ишканба каби
хасисликни қўй энди.

— Бундан кейинги сатрларни бир сирдош ҳазилкаш ўртоғингиз ёзган.

Давомини ўқийман:

Бу йил аёллар йили
хуш ёқиб думоғингга
Бирор ўрта ёш
кампир кириб келса
боғингга.
Фармонбибига ўхшаш
бўлса ўжар,
қаттиққўл
Бошқа қизу-жувонга
«дача»нгга бермаса
йўл...

Мана бу сатрлар эса «Меҳригиёҳ»дан:

Бу барчаси ҳазилга,
китоб қолар дунёда,
Ҳурматингиз бундан
ҳам бўлсин доим
зиёда.
Саид Аҳмад ижодин
йўқдир асло қиёси,
Шу боисдан улуғдир
элнинг Меҳригиёси!

— Балли, мени боплабсанлар, шунисига ҳам шукур, бунақаларни кўп эшитганман, — деб кулиб қўйдилар.

Саид Аҳмад ака билан суҳбатдош бўлиб қолсангиз ҳеч зерикмайсиз. Айниқса, бирор жойга сафарга чиққанингизда ҳамроҳ бўлиб қолсангиз, қизиқ воқеалар, ҳангомаларнинг гувоҳи бўласиз.

«Муштум»да ишлаган кезларимда Самарқандда журналхонлар билан учрашув ўтказиладиган бўлди-ю, ўша йиғинга Саид Аҳмад акани бирга олиб борадиган бўлдик. Ўшанда телевизор миниатюрачилари Эргаш Каримов ва хотини Розахонни ҳам бирга олиб кетганмиз. Саид Аҳмад аканинг ўзлари рулда.

Самарқандга бир неча чақирим қолганда машинанинг ёғи тамом бўлиб қолди.

— Оббо, буёғи нима бўлди, энди. «Голосоват» қилишга тўғри келади, — деди Саид Аҳмад ака машинани тўхтатиб.

Йўл ўртасида туриб, гўё мени ҳамма танийди деб ўтган-кетган машиналарга қўл кўтара бошладилар. Бирортаси ҳам тўхтамай машинасини учириб ўтиб кетаверди. Ёнларига бориб:

— Кўрдингизми, Сизни кўплар танимас экан, — дедим ҳазиллашиб.

Менга бир қараб қўйдилар-да, яна қўл кўтараబердилар.

— Сиз машинада ўтириб туринг, — дедим-да, машинада ўтирган Эргаш Каримовни чақирдим.

Саид Аҳмад ака бироз ранжигандек машинаси томон кетди. Эргаш Каримов, кўча ўртасига чиқиб, қўл кўтарган эди, ғизиллаб келаётган «Жигули» қаттиқ тормоз бериб, тақка тўхтади. Башанг кийинган савлатдор бир йигит туша солиб:

— Эй, Эргаш ака, бормисиз, қайси шамоллар учирди, сизни ҳам кўрадиган кун бор экан-ку, — деб қўл олиб сўрашиб кетди.

— Машинамизнинг ёғи тугаб қолди...

— Эй, ёғ-ми, қани машинага ўтиринг, ўзим олиб машинангизга қуйиб бераман, — деб Эргаш Каримовни қўярда-қўймай, машинасига ўтқазиб олиб кетди. Бироздан кейин қайтиб келишди.

— Сиз ҳам телевизорга тез-тез чиқиб турсангиз бўлар экан, катта ёзувчи бўлсангиз ҳам кўп одамлар яхши билишмайди, — дедим йўлда кетар эканмиз.

Учрашувлар ўтиб бўлгач, Ургутга кетиш олдидан Самарқанд бозорига шўрданак олиш учун кирдик. Тўкин бозорда юрибмиз-у, ҳамма Эргаш билан Розахонни ўраб олишади. Сотувчилар бўлса, бири мағиз, бири туршак, кишмиш олиб келиб, миниатюрачиларни меҳмон қилишади.

Саид Аҳмад ака бир сотувчига мурожаат этди: «Шўрданагингиз неча пул?» Сотувчи нархини айтган эди, Саид Аҳмад ака «Намунча қиммат?» деб ярим баҳосидан келди. Сотувчи аёл «Йўлингиздан қолманг», деб тожикча лаҳжада кесатди.

Саид Аҳмад ака жаҳл билан нари кетди. Мен сотувчига:

— Сиз Саид Аҳмад акани танимайсизми, — дедим.

— Йўқ, ким ўзи, артистми, кинода чиқадиган, — деди аёл.

— «Келинлар қўзғалони»ни кўрганмисиз?

— Нега кўрмай, кўрганман.

— Ўшани ёзган одам шу киши, Саид Аҳмад ака бўладилар.

— Вой, шу киши ёзганлармѝ, вой ўлмасам, Фармонбибини-я.

Аёл ҳайратда. Кейин менинг қулоғимга:

— Жуда ҳунук одам эканлар-ку? — деди.

Саид Аҳмад ака аёлнинг унга қараб нимадир деяётганини сезиб:

— Нима деб пичирлаяпти, — деб қолди.

— Ёқиб қолибсиз, — дедим.

— Ўзим ҳам кетворган йигитман-да...

Ургутдаги катта истироҳат боғида учрашув бўлди. Боғ одамга тўлиб кетган. Оёқ қўйишга жой йўқ. Боғ четкасига тахтадан катта саҳна қуришган экан.

Очилиш маросимидан сўнг биринчи бўлиб Саид Аҳмад акага сўз берилди. Ғовур-ғувур қилиб турган одамлар Саид Аҳмад ака чиқиши билан бир пасда тинчланиб қолишди. Саҳнанинг бир чеккасида баланд бақатераклар бор эди. Бир ёш мўйловдор йигит саҳна чеккасидаги теракнинг учига чиқиб олган экан.

— Барака топинг. Саид Аҳмад ака, қойил, қойил...

Саид Аҳмад ака сўзини тўхтатиб, тепага қаради. Мўйловли йигит:

— Ассалому алайкум. Саид Аҳмад ака, анави амалпарастларни бир боплаڅг.

Саид Аҳмад ака:

— Ҳой бола, тағин йиқилиб тушма, йиқилганинг майли-ю, аммо менинг устимга тушиб майиб қилиб қўйма!

Кулги, қийқириқ авжига минди.

Мўйловдор йигит ҳам ҳазилкаш экан. Ўша ердан туриб аскияни давом эттирди. Қизиқиб кетиб қўполроқ гаплар ҳам айтиб юборди. Шу вақт милиция бошлиғи бўлса керак, зарда билан саҳнага чиқиб, мўйловдор йигитга «Туш!», деб дўқ-пўписа қилди.

— Туш пастга, ҳе, хулиган, тушмасанг...

Мўйловдор йигит бўлса қўлини бурнига қилиб, уни масхара қилгандек ғалати ҳаракатлар қила кетди. Бошлиқнинг ғазаби қўзғаб ёнида турган милиция ходимига буйруқ берди: «Теракка чиқиб, уни судраб олиб туш!» Ходим бўлса ҳайрон. Теракка қандай қилиб чиқади, судраб тушиб бўладими?

— Ўртоқ началник...

— Чиқ, деяпман...

Милиционер йигит ноилождан теракка тирмашиб чиқа бошлади. Аммо оёғи тойиб кетиб, пастга сирғалиб тушиб кетди.

Бу ёқда бўлса, текин томоша деганларидек, ёшу қари ҳаммаси қийқириб кулишарди. Милиционер йигит яна теракка тирмашди. Ўртасига борганда дарахтнинг бир шохи синиб кетди. Ана кулги, ана текин томоша.

Саид Аҳмад ака микрофонни қўлига олиб, баланд овоз билан:

— Қани ука, энди секин тушақол, қизиқчиликни қилиб бўлдинг. Энди сенга ҳеч ким тегмайди, тўғрими ўртоқ началник, — деб милиция бошлиғининг ҳам тасдиғини олди.

Мўйловдор йигитга адибнинг сўзи кор қилди шекилли, аста-секин теракдан туша бошлади. Ғовур-ғовур бир дақиқа тиниб қолди.

Шу жимжитликда бир неча минг томошабинларнинг диққат-эътибори Саид Аҳмадга бўй бериб, теракдан секин-аста тушиб келаётган мўйловдор йигитга қаратилган эди.

Йигит шап этиб саҳнага тушди-ю, ўзи қилиб қўйган қалтис ҳазилидан уялдими, ҳеч кимга қарамасдан одамлар ичига кириб, кўздан ғойиб бўлди.

Шундан кейин Саид Аҳмад аканинг қулфи-дили очилиб, энди моҳир сўз устаси ўша мўйловдор йигит воқеаси билан боғлаб одамларни роса кулдирди.

Бу ўтган воқеаларни ҳикоя қилишимдан мақсад, биз Саид Аҳмад аканинг замондошлари, эл ичига кирса улар билан апоқ-чапоқ бўлиб кетадиган, чинакам халқчил сиймо, бетакрор санъаткоримиз билан фахрланамиз. Катта йиғинларда, учрашувларда, тўй-юбилейларда барчамиз Саид Аҳмад ака гапирсин, деб турамиз. Унинг ҳазил-мутойиба, оқилона сўзларини завқ-шавқ билан тинглаймиз.

Адибимизга соғлиқ, узоқ умр тилаймиз, зеро, унинг бу дунёга келиб кўрмаган нарсаси қолмади. Оғирчиликда катта бўлди. Кўп қийинчиликларни, хор-зорликларни кўрди. Ҳамма-ҳаммасини сабр-бардош билан бошидан кечирди.

Йўқотганларининг умрини ҳам Аллоҳ унга қўшиб берсин.

Мақсуд ҚОРИЕВ

Рассом хандаси И. ЗОЙИР сурати

ОҒИР ВАЗНЛИ СИЁЕВ

Ёзувчи Саъдулла Сиёевни қачондан бери биламан, аниқ айтолмайман.

Қарийб ўттиз йилча муқаддам «Муштум» таҳририятида илк ҳажвий машқларимни «яроқсиз» деб топиб, қайтариб берганидами? «Ёшлик» ойномасига ҳикояларимни қўлтиқлаб кириб борганимда ёхуд Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида хизмат қилган йилларидами? Ким билсин, балки бу танишув қатор-қатор тўпламларини ўқиб, орқаваротдан унга ҳавас қилиб юрган пайтларим, балки, ҳозирги Сайлгоҳ кўчасидаги ошхонада қадрдонлари Анвар Эшонов ва Мурожон Мансуровлар даврасида, уларнинг қувноқ гурунгига жимгина қулоқ солиб ўтирган кезларимдадир?!

Ҳар қалай, мен бу Ижодкор ва Инсонни кўп йиллардан бери биладиганга ўхшайман.

Шундай дейману, ўйланиб қоламан. Нимани биламан аслида?

1939 йили кўҳна Туркистоннинг Қарноқ қишлоғида таваллуд топгани, Ўзбекистон Радиосида, «Гулистон», «Муштум», «Ёшлик» ойномаларида, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида ишлагани ва ниҳоят Ўзбекистон Телерадиокомпаниясида хизмат қилиб келаётгани. «Қасам ичмаган йигит», «Садаганг кетай», «Ой бориб, омон келинг», «Яхшиларга ёндошдим», «Оғир вазнли жанжалкаш», «Номард Шо», «Эркаклар эртаги», «Мажнунтолнинг новдаси», «Аваз», «Ёруғлик», «Бепарво бўлмоқчиман», «Яссавийнинг сўнгги сафари» сингари китоблар ёзганинимиʼ?!

Йўқ, буларнинг барчаси «Шахсий варақа»га ёзиладиган маълумотномалар экан, холос. Улар ҳаётнинг аччиқ-чучукларини обдон тотиб, табаррук 60 ёш остонасида турган ижодкор ва инсоннинг портретини тўлалигича қамраб ололмас экан.

Шу боисдан ҳам қуйида адиб ижодхонасига кириб боришга, аниқроғи, унинг ҳамиша беором кўнглига қўл солиб кўришга жазм этдим.

* * *

Эркин УСМОНОВ: — Саъдулла ака, сизнинг ижодингизга назар солган киши икки қутбни кўргандек бўлади. Бири андак лирик кайфиятли, жиддий ёзувчи. Иккинчиси баъзан ўта шафқатсиз, қувноқ ва киноя пичинггa бой ёзувчи. Ўзингиз шу ҳақда ўйлаб кўрганмисиз?

Саъдулла СИЁЕВ: — Рости, сира ўйлаб кўрмаган эканман. Эркин, ўзингиз ёзувчисиз, биласиз, ёзувчи халқи кайфият бандаси. Хуши ёққан ишни қилади, хуши ёқмаган ишни қилмайди. Мен ҳам имкони қадар ёздим. Беш-олтита ҳажвия ёзиб ташлай, кейин лирик ҳикояларга ўтарман, демадим. Ҳаёт қизиқ экан. Баъзан бошингизни қотириб жиддий бир нарсани ўйлаб юрсангиз, лоп этиб оёқ остидан кулгили бир воқеа чиқиб қолади. Ёки аксинча бўлади... Кўнгил экан, кўнгилга амр қилиб бўлмайди. Ёзувчилик ўзи асли кўнгил иши.

Абдулла Қодирий, Абдулла Қаҳҳор, Саид Аҳмад каби ёзувчиларимизнинг ижодларига разм солинг. Улар Навоий бобо айтмоқчи «икки кеманинг учини» баравар тутиб кетверганлар. Жиддий, ҳатто фожеавий асарлари ҳам бор, кулдириб ичагингни узадиган ҳангомалари ҳам бор. Бу, менимча, ёзувчининг ижодий имкониятидан, худо берган салоҳиятидан келиб чиқадиган нарса бўлса керак. Ҳарқалай, ҳар ким қўлидан келган ишни қилгани маъқул. Ке, мен фалончидан камманми, беш-олтита ҳажвия ёзиб ташлай, кейин икки-учта романни думалатиб ташларман, деб масхара бўлиш ҳам шарт эмас. Асарнинг катта-кичиги бўлмайди, яхши-ёмони бўлади.

Адиблар гурунги

Э. УСМОНОВ: — Мана сиз, бировни танқид қилса «тили суғуриб» олинадиган даврда ҳажв оламига кириб келгансиз. Осон бўлмаган бўлса керак? Қолаверса, ўша йиллари Ғафур Ғулом ва Абдулла Қаҳҳор ҳали ҳаёт, Саид Аҳмад эса гуриллаб турган пайтлар эди...

С. СИЁЕВ: — Ҳажвчига қачон осон бўлган? Ҳажв ёзган кимса доим калтак еган. Авазни эсланг. «Фалоний» деб хон ва унинг маҳрамларини танқид қилгани учун дарра еди. Муқимий, Сўфизода, Собир Термизий, Машраб... Машраб Маҳмуд Қатағон дастурхонини писанд қилмади...Оқибат дор тагида жон берди.

Ҳажвчининг нони ҳамиша қаттиқ бўлган. Негаки у зулмга қарши курашган, халқнинг нонини туя қилаётган кимсаларнинг ҳаром ишларини фош этган, заҳматкаш, тўғри, пок раият тарафида турган.

Энди ўзингиздан бир-иккита мисол келтиринг десангиз, келтиришим мумкин. Қирқ йил бўлди, яхши-ёмон дегандек ҳажвий-юмористик нарсалар ёзиб келаман, узоқ йиллар давомида «Муштум»да ҳам ишладим, фелъетонларни нари қўйилик, ҳатто ҳажвияларимни чиқаролмай кўп овора бўлдим. Ё босилмайди, агар босилса, думиқаноти юлиниб чиқади. Битта ёзувчи акамиз, фалон ҳикоянгда менга ишора қилибсан, деб бир йил гаплашмай юрди. Касбдош дўстларим билан неча марта катта идораларда жавоб бердик, бизнинг асарларимиз учун устозларимиз гап эшитишди, соф ҳажвий китоб босмаймиз. бу «совет турмуш тарзи»га ёт, дедилар. Худога шукр, замон ўзгарди. Эркимизни қўлга киритдик. Мустақил давлат бўлдик. Истиқлол бизга янгидан-янги уфқларни очиб берди. Энди ўз келажагимизни ўзимиз яратишимиз керак. Айни пайтда турмуш-турмушимизда озми-кўпми камчиликлар, яқин ўтмишдан бизга «мерос» бўлиб келаётган нуқсонлар йўқ эмас! Буларни ким ёзади, ким кулгу остига олади? Турган гап, ёзувчилар, журналистлар — қалам аҳли.

Мана ўзингиз билан бирга Ўзбекистон Телерадиокомпаниясининг «Телевизион миниатюралар театри»да ёнма-ён ишлаб келаётибмиз. Ҳаммасини кўриб, билиб турибсиз. Ҳажвчига мавзу етарли, шундай эмасми? Нимаям деймиз, ҳаёт экан-да! Нур бор жойда, соя ҳам бўларкан...

Э. УСМОНОВ: — Кузатишимча, кейинги йилларда лирик ва ҳажвчи Саъдулла Сиёев бир чеккага сурилиб, «тарихий романлар ёзадиган Саъдулла Сиёев биринчи планга чиқиб қолганга» ўхшайди. Мен бу ўринда «Аваз» ва «Яссавийнинг сўнгги сафари» сингари йирик романларингизни назарда тутаяптман. Бунинг сабаби нимада?

С.СИЁЕВ. — Бу саволингизга юқорида қисман жавоб бердим. Яна қўшимча қилиш мумкин. Халқнинг бир гапи бор: «Хомсан, пишарсан, бу шаштингдан тушарсан», дейди. Эҳтимол, ёшим бир ерга бориб, сал-пал «пишиб» қолгандирман. Албатта, бу ҳазил. Гапнинг даромади шулки, одамнинг ёши маълум бир жойга етганда, унинг дунёқараши, теварак-атрофга муносабати ўзгариб боради. Масалан, сиз ҳам мана эллик ёшни қоралаяпсиз-а, бугунги Эркин Усмонов ўн етти ё ўн саккиз яшар Эркин эмас-ку, тўғрими?

Биз ҳам интермедия, ҳажвия, миниатюра, ҳазил-ҳузул, хуллас, турли енгил-елпи нарсаларни беармон ёздик. Гапнинг рости ўша ҳажвий ҳикояларимни варақлаб кўрсам, баъзилари ўзимга бачкана туюлади. Масхарабозликка ўхшайди. Эҳтимол, унақа эмасдир. Яна ким билади.

Аммо гапнинг «ўғил бола»сини айтганда, мен ҳам бир ёзувчи бўлиб каттароқ асарлар, жиддийроқ асарлар ёзишни орзу қилардим. Ахир, бировнинг пешонасига сен фақат дуторчи бўласан, деб ёзиб қўйибдими? Қўлидан келса чалаверсин, нима дедингиз? Дутор чалсин, рубоб, ғижжак, танбур, сетор, чанг чалсин. Ноғора чалмаса бўлди.

Дарҳақиқат, мен кейинги йилларда тарихга шўнғидим. Тили ўт-олов шоир Аваз Ўтар баҳонасида Хоразм элининг аср бошидаги ҳаётини тасвирламоқчи бўлдим. Сўнг китоб титкилаб, XI асрга бориб қолдим. Асрлар давомида қатағон қилинган улуғ бобомиз Хожа Аҳмад Яссавий ҳазратлари билан суҳбатлашгим келди. Биласиз, асли Туркистонданман, Яссавий ҳақида роман ёзишни ўзимнинг фарзандлик бурчим, деб билдим. Шукр, романнинг биринчи китоби чоп этилди, ўқувчиларни бефарқ қолдирмади, адабий давраларда ижобий баҳоланди. Мен учун энг катта мукофот шу аслида.

Э. УСМОНОВ: — Саъдулла ака, биласиз ёзувчига рағбат ҳам мадад беради. Шахсан ўзингиз мукофоту унвонларга, шуҳрат масаласига қандай қарайсиз?

С.СИЁЕВ: — Устоз Ғафур Ғуломнинг ажойиб бир сатри бор: «Бир оғиз ширин сўз нондек арзанда», дейди. Ширин сўз, мақтов, мукофот ҳаммага ёқади. Менга ёқмайди десам, ёлғон гапирган бўламан. Аммо мукофотни илтимос қилиб олмайсиз-ку, тўғрими?

Ҳар ҳолда, меҳнатнинг, халқ олдидаги хизматларнинг ҳалол ва холис баҳоланиши, қадрланиши ва тақдирланиши нафақат ўша инсонни, балки бошқаларни ҳам бирдек қувонтиради. «Ҳалолинг бўлсин!» деган гап бежиз айтилмаган-ку, ахир!..

Э. УСМОНОВ: Маълумингизки, кейинги вақтларда адабиётимизда, хусусан, насрда турли услубий, шаклий изланишлар, ҳатто нуқта, вергулсиз ёзиладиган замонавий «модернча» экспериментлар кўзга ташланмоқда. Бу масалага қандай қарайсиз?

С.СИЁЕВ: — Холис қарайман. Агар эплаётган бўлсалар, ўша Хулио Кортасар, ўша Борхес ё Гарсиа Маркесларга кўр-кўрона тақлид қилмай, ўзига хос асарлар ёзаётган бўлсалар, қандларини уришсин!

Шахсан ўзимга келсак, мен бундай «эксперимент-лар»ни ҳазм қилолмайман. Мен бошқаларни асло инкор этмоқчи эмасман. Лекин ёзувчи халқи учун ёзадиган бўлса, ёзганлари халқига тушунарли бўлиши керак, деб ўйлайман. Ёзувчининг ақл сўқиб, ўзини донишманд қилиб кўрсатишга уриниши, сунъий ифодалар, жимжимадор услублар ўйлаб топиши, нафасни қайтарадиган жумлалар тўқиши... такаббурликдан бўлак нарса эмас. Нима, Абдулла Қодирий, Ойбек, Қаҳҳорлар «баланддан» келиб ёзолмасмиди? Жуда ёзарди-да! Аммо унда бу ёзувчиларнинг асарлари халқона бўлмасди, одамлар қўлма-қўл қилиб ўқишмасди. Худо одамга икки қўл, икки қулоқ бериб қўйибди. Ўнг қулоқни қашлаш учун қўлни бўйиндан айлантириб, кучаниш шартми? Ўнг қўл билан қашлаб қўя қол, барака топкур!

Э. УСМОНОВ: — Саъдулла ака, яна бир савол. Умуман, ёзувчилик нима? Қисматми? Худо берган истеъдодми? Ё Абдулла ака айтмоқчи «эҳтиёж фарзанди»ми?

С.СИЁЕВ. — Яхши савол. Ёзувчилик, аввало, худо берган улуғ бир неъмат. Аммо унинг роҳатидан азоби кўп. У чидаганга чиқарган ҳунар. Ёзувчининг (мен бу ерда ҳақиқий истеъдод эгасини кўзда тутаяпман) бахти ҳам, қайғуси ҳам, севинчи ҳам, кўз ёши ҳам ўзи билан бирга.

Аллоҳ таоло ёзувчига бошқа бандаларидан фарқли ўлароқ бир чимдим қутлуғ нафас, сеҳрли сўз ато қилибди. Буни истеъдод, дейдилар. Аммо бу истеъдод унга ёлғиз ўзини бахтиёр қилиши учун эмас, бошқаларнинг дардини енгиллатиш учун ато қилинган.

Қалам: «Мен меҳнат қила-қила ўзим яланғоч бўлиб қоламану оқибатда эгамни сийму зарга буркайман», дер эмиш. Бу ерда қалам-ёзувчининг айни ўзи. Сийму зарга бурканадиганлар эса, бошқалар.

Э. УСМОНОВ: — Сўнгги саволим анъанавийроқ, лекин китобхонларингизни қизиқтириши табиий. Режаларингизга ҳам қисқача тўхталсангиз?

С.СИЁЕВ: — Ҳозир мен юқорида айтиб ўтганим, Қул Хожа Аҳмад Яссавий ҳақидаги тарихий романимнинг иккинчи китоби устида ишлаяпман. Бошқа режаларга келсак...яхши ниятларим кўп. Худо хоҳласа, кўрамиз!

Э. УСМОНОВ: — Ниятларингиз ўзингизга йўлдош бўлсин, Саъдулла ака.

* * *

...Юқоридаги суҳбатда эслатиб ўтилганидек, ҳозирги кунда Саъдулла ака билан телевидениеда ёнма-ён ишлаб келяпмиз. Ана шу ўтган фурсат ичида мен у кишининг кўп қирраларини кашф этгандек бўлдим.

Саъдулла ака ҳамишагидек дангалчи, чўрткесар, қайсар ва инжиқ.

Озми-кўпми умримда катта-кичик раҳбарларни кўп кўрганман. Раҳбар одам мансаб курсисида жимгина ўтирса бўлади. Саъдулла ака ҳам «Телеминиатюралар театри»нинг раҳбари, боз устига 60 ёшга кираётган ижодкор. Йўқ, ўтиролмайди. На ўзи тинч юради, на бошқаларни тинч қўяди.

Репетицияларга ҳам кираверади, монтажларга ҳам аралашаверади... Съёмка хусусида фикр-мулоҳаза билдиради, тортишади, баҳслашади...Хуллас, кўрсатув эфирга кетгунча тиниб-тинчимайди. Кейин тинчир дерсиз? Қаёқда? Ундан кейин берилган кўрсатувнинг муҳокамасини бошлаб юборади...

Саъдулла Сиёев ана шунақа, тиниб-тинчимас инсон. Чунки табиати ўзи шунақа. Унинг беором кўнгли тинч қўймайди.

Мен унинг ҳамиша шунақа бўлиб қолишини истардим. Чунки бунақа одамларсиз ҳаётимиз ҳувиллаб қолган бўлурди.

Мен бир шогирд-ука сифатида ана шу беором қалбнинг мавжлари сира тинмаслигини тилайман!

Эркин УСМОНОВ

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА КОНЦЕРНИ

Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ
ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91
Танқид ва адабиётшунослик, санъат бўлимлари: 136-56-48
Назм-наср бўлими: 136-56-50
Ижтимоий бўлим: 136-55-78

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи муҳаррир — Мукаррама МУРОДОВА

«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси.
Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй
Босишга топшириш вақти—21.00. Босишга топширилди 20.30.

Рўйхатдан ўтиш тартиби № 24. Буюртма Г. — 0272. Ҳажми — 3 босма табоқ. Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ
СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН

Тиражи—8840.